

SBORNÍK
Státního okresního archivu
Přerov

Přerov 2000

Bohumír Indra

Historická topografie města Hranic

Když v roce 1967 připravovalo město Hranice na rok 1969 oslavy 800 let založení města, plánovalo vydat k tomuto výročí kromě pamětní medaile také publikaci, líčící historii města od jeho založení do současnosti. Na poradě, svolané na radnici ke zpracování pamětní publikace, sdělil městský kronikář profesor Ludvík Novotný, že univerzitní profesor v Brně dr. Ladislav Hosák, autor Historického místopisu Moravy, nabídl zpracovat pro publikaci nejstarší období městských dějin, od jeho založení do konce držby města kláštery v Rajhradě a na Hradisku u Olomouce do druhé poloviny 15. století. Údobí dějin města od roku 1918 do současnosti chtěl profesor Novotný zpracovat sám, dobu od roku 1848 do roku 1918 slíbil zpracovat okresní archivář dr. Ivan Krška. Já jsem byl požádán o zpracování úseku dějin města od doby držby města Pernštejnyn koncem 15. stol. do konce poddanství roku 1848.

Protože v archivu města Hranic se po dobu 1500–1848 dochovaly jen knihy kupů a prodeje městských domů od konce 16. století a spisový materiál města se dochoval až od r. 1850 do nejnovější doby, odmítl jsem opět přepisovat pro účely příležitostné publikace skrovné údaje Gallašových Památek města Hranic z roku 1811, publikované a doplněné L. Scholzem roku 1864, opět opakované roku 1911 a 1924 V. Bartovským v jeho Dějinách města Hranic, vydaných tiskem. Upozornil jsem, že se ve Státním archivu Opava v roce 1961 zpracoval a vydal tiskem inventář archivu bývalého hranického panství za jeho držby rodem knížat Dietrichštejnů 1621–1848 s předpisy, urbáři panství ze 16. století, obsahující neznámé materiály města Hranic z vrchnostenského archivu. Doporučil jsem, aby místo příležitostné publikace byly konečně zpracovány řádné dějiny města z archivních materiálů, dříve zcela nepřístupných. Navrhl jsem připravit pro krátkou lhůtu k výročí města 1969 první svazek nových dějiny města Hranic od nejstarších dob do počátku třicetileté války a nástupu nových majitelů města a panství hranického knížat Dietrichštejnů roku 1621. Druhý svazek by obsahoval dějiny nově zpracované do roku 1918 a třetí svazek podrobných dějin města od roku 1918 do současnosti měl být zpracován a vydán později. Rukopis dějin města Hranic do roku 1620 pro I. svazek slíbil jsem profesoru Novotnému dodat do konce roku 1968. Návrh byl schválen městským tajemníkem, profesorem Novotným, dr. Krškou a M. Jaškovou, promovanou historičkou z okresního muzea v Přerově, spravující městské muzeum v Hranicích, která přislíbila doplnit I. svazek dějin města přehledem prehistorie města a okolí. Na poradě bylo také dohodnuto zpracovat pro vydání historickou topografii města Hranic, tj. držitelů městských domů doložených od 16. století, a kulturní historii města o význačných historických osobnostech.

Po vydání I. svazku dějin města roku 1970 jsem měl pracovat na II. svazku, a to za období 1620–1848, dr. Krška za období 1848–1918 (včetně samostatné židovské obce hranické), profesor Novotný na III. svazku obsahujícím léta 1918–1970. Termíny dodání rukopisů jednotlivých svazků nebyly stanoveny, předběžně bylo plánováno vydání nejpozději do 10 let. Náklady na tisk a vydání dalších svazků byly plánovány v rozpočtech města podle nákladu tisku I. svazku ve výhledových finančních rozpočtech města.

V letech 1970–1972 jsem studoval a excerpoval zprávy a archivní materiály z let 1620–1848 zapůjčené mně do Opavy z archivního fondu Velkostatek Hranice, uloženého v pobožce Státního archivu Opava v Janovicích u Rýmařova podle zpracovaného inventáře. Výpisy jsem shromáždil tématicky a časově do historických období a začal texty zpracovávat, starší období třicetileté války, stavební obnova města a panství, obnovy cechů, vrchnostenské hospodářství ve městě (domy, šenk vína a piva). V roce 1972 sdělil profesor Novotný, že městu byly schváleny přibližné náklady tisku II. a III. svazku dějin města, bylo to však podmíněno zkrácením textu II. dílu a předložením strojopisu každého svazku krajské regionální komisi KSČ v Olomouci k posouzení a schválení tisku. Protože jsem slíbil zpracovat II. díl dějin z archivních materiálů dosud zcela neznámých bezplatně a bez nároků na jakoukoliv odměnu (jako historii města 1490–1620 z I. svazku) a práci jsem věnoval všem svému volnému času včetně dovolené, nesouhlasil jsem tudíž se zkrácením textu již zpracovaných částí období třicetileté války a obnovy města podle cenzurních ideologických hledisek, upustil jsem proto zatím od dalšího zpracování pro vlastní pracovní úkoly řízení ústavu a archivnictví v kraji, ediční a publikační činnost atd. Teprve v roce 1996 jsem otiskl hotovou část textu, pokračování II. dílu dějin města po roce 1620 nazvané „Město a panství Hranice za třicetileté války“ ve Sborníku Státního okresního archivu v Přerově 1996. Další zpracováváný rukopis dějin města 2. pol. 17. a poč. 18. stol. jsem již zcela nedokončil, ani dr. Krška, ani profesor Novotný přislíbené úseky dějin nezpracovali a nepublikovali.

Profesor Novotný, který jako kronikář města byl členem redakce měsíčníku Zpravodaj města Hranic a lázní Teplice nad Bečvou, vydávaného Jednotným klubem pracujících v Hranicích, mě v roce 1973 požádal, abych pro udržení zájmu Hraničanů o dějiny města po vydání I. svazku dějin otiskoval ve Zpravodaji kratší historické články z materiálů již mnou zpracovaných jako kapitoly Ze starých Hranic o zaniklých dvorech, vlastnických jednotlivých domů a Hraničanech proslulých v umění, literatuře apod., jak jsem je publikoval v historických časopisech Vlastivědný věstník moravský v Brně, Slezský sborník a Časopis Slezského muzea v Opavě aj. Tyto články jsem pak v letech 1973–1990 publikoval jako Příspěvky ke kulturním dějinám Hranic a Příspěvky k topografii města Hranic ve Zpravodaji města Hranic a lázní Teplic nad Bečvou po odchodu do důchodu v roce 1978 až do zániku Zpravodaje v roce 1990.

Zastavení vydávání Zpravodaje znemožnilo dokončit otiskování biografii významných Hraničanů, a historii starých měšťanských domů vnitřního města Hranic postupně mnou zpracovaných, která obsahovala sled maji-

telů a osudy starých hranických měšťanských rodin, zpracované ze starých městských knih, matrik aj. od konce 16. století do osmdesátých let 20. století, názorně doplněné otiskem fotografie vzhledu popisovaného domu, pořízenou krajským památkovým ústavem v Ostravě.

Ve Sborníku Státního okresního archivu v Přerově (ročník 1998) jsem otiskl v Biografickém slovníku k dějinám města Hranic kromě abecedního soupisu 75 biografii, které jsem publikoval v hranickém Zpravodaji a jinde, ještě dalších 21 biografii osobností hranických dějin od 16. století do 20. století, seřazené v chronologickém sledu.

Pro pokračovatele ve výzkumu a dokončení historické topografie města Hranic a usnadnění případného fotorozmnožení a shromáždění všech již zpracovaných částí zájemcům o historii města uvádím pro orientaci o obsahu již otištěných článků soupis všech pojednání, rozdělený do pěti tématických skupin:

- a) Zpracování topografie města, prameny a otištěné dílčí práce
- b) Historie měšťanských domů vnitřního města čp. 1–122
- c) Historie předměstských domů čp. 123–727 (do roku 1920) a později
- d) Domy dříve samostatné politické židovské obce hranické čp. 728–738, spojené roku 1920 s městem Hranice
- e) Lázně Teplice nad Bečvou v 16.–19. století součástí obecní lázně hranické provozované městským lazebníkem a nájemci.

- a) Zpracování topografie města, prameny, otištěné dílčí práce

Pro zpracování historie městských domů, jejich majitelů v letech 1560–1850, stavebních úprav, životních poměrů atd. se dochovaly souvislé archivní doklady až od 2. poloviny 16. století do současnosti. Pro domy vnitřního města, opevněného hradbami, jsou to tzv. Třetí knihy městské, pro domy mimo hradby, tj. na předměstích, tzv. registra předměstských domů, vedena odděleně od tzv. purkrechtních knih domů vnitřního města. Předměstské knihy jsou vedeny samostatně pro předměstí Motošín a Novosady, Horní ulici a tzv. Předměstí v nesouvislé řadě knih. Nejstarší městské knihy zvané první a druhé městské knihy se zápisy asi od roku 1480 založené za Viléma z Pernštejna, pokračující do 2. poloviny 16. století do dokončení stavby renesančního zámku Kropáčovského, se nedochovaly. První knihy obsahovaly podobně jako dochovaná nejstarší městská kniha sousedního města Lipníka nad Bečvou Viléma z Pernštejna právní chronologicky psané zápisy z roku 1480, prodej a kup městských domů, poručenství, listy od rodu, testamenty apod. Za třicetileté války byla většina domů a dvorů na hranickém předměstí zničena při obléhání a dobývání města v letech 1626–1627 a zejména pak v roce 1645 při dobývání města švédskou armádou, která při plenění po dobytí města odvezla z městské radnice všechny městské knihy purkrechtní, svatebních smluv měšťanů atd. a odvezla je do Olomouce. Městským vyslancům je vrátila až v roce 1647 po složení vysoké peněžní částky. Po vrácení knih bylo v zápisech domů vnitřního města pokračováno, na pobořených předměstích až po třicetileté válce zápisy nově postavených domů a dvorů od 2. poloviny 17. století.

Třetí knihy městské byly založeny po dokončení plánovité výstavby města, chráněného městskými hradbami, zcela odlišně od chronologicky vedených starších městských knih, a to podle skutečného pořadí jednotlivých domů v každé ulici, jak ležely vedle sebe. Pro každý městský dům bylo vyhrazeno pět prázdných listů pro zápisy dalších prodejů a kupů tohoto domu. Datum posledního kupu domu, jméno jeho držitele při založení Třetích knih městských byly i s citací vypsány ze zápisů Druhých městských knih. Pořadí zápisů jednotlivých domů bylo stanoveno po ulicích a náměstích dům vedle domu. Začalo se od farního kostela (stál na dnešním Školním náměstí vedle fary) a postupovalo se od konce dnešního Dolního podloubí po této straně až k zámku (včetně domů pozdější židovské obce v Janáčkově ulici), od zámku se vracelo zpět domy Horního podloubí přes náměstí do ulice Svatoplukovy a domy jižní strany Farní ulice zpět k tehdejšímu farnímu kostelu. Další zápisy prodeje a kupu domů byly zapisovány do vyhrazených prázdných listů téhož domu, u domů, které měnily častěji majitele a listy nestačily, byla v 18. století vložena složka prázdných listů, označených znamením pokračování zápisů toho domu. Po zavedení vojenské konskripce domů v Hranicích v roce 1771 a označení domů postupnými arabskými čísly bylo změněno číselné pořadí domů vnitřního města od budovy zámku čp. 1., čp. 2 a 3 byla na Zámeckém náměstí, čp. 4 bylo až na rohu Velkého náměstí – s vynecháním domů Židovské ulice – a pokračovalo domy západní strany náměstí a Dolním podloubím až k budově fary, dále domy jižní strany Farní ulice, domy Na náspech, zpět domy severní strany Farní ulice, Radniční ulici k radnici na náměstí, po jižní straně náměstí do ulice Svatoplukovy, zpět na roh náměstí, domy východní strany náměstí a Horní podloubí na domy nově postavené v Zámecké ulici k Horní bráně městské, zpět na bývalý Žampachovský dům proti zámku a dále na roh Velkého náměstí s domy severní strany náměstí až po čp. 122 na rohu u uličky k hradbám, pozdější židovské radnice. Domy na předměstí byly roku 1771 číslovány samostatně od čp. 1 výše, v roce 1804 při nové konskripci domů byly domy ve městě očíslovány čp. 1–122, domy na předměstích pokračovaly čp. 123 až 400 a později dalšími čísly nově postavených domů.

Značný zmatek starého a nového číslování a označení domů ve městě a na předměstí vedly roku 1822 představeného města Jana Zámorského ze Symře k založení nových společných německy psaných knih, knih městských a předměstských podle číslování domů z roku 1804, a to dva svazky pro domy vnitřního města čp. 1–122 (I. čp. 2–66, II. čp. 67–122) a pět knih pro předměstské domy s čp. 123–400 a dále.

Po zrušení poddanství roku 1848 a organizaci nové státní správy roku 1850 zřízením Okresního hejtmanství v Hranicích a okresního soudu byly vyžádány a odvedeny Městským úřadem v Hranicích Okresnímu soudu v Hranicích poslední pozemkové knihy městských domů založených 1822, ale také stará registra městských a předměstských domů vedených od konce 16. stol. spolu s knihami listin, obligací, pozůstalostí aj. vedených městem v 18. stol., knihami svatebních smluv vedených v 18. a 19. století. Úřad pozemkových knih Okresního soudu v Hranicích prováděl dále záznamy změn majitelů domů do konce 19. století do založení nových pozemkových

knih pro město Hranice. Vrchnostenský úřad v Hranicích vydal roku 1850 pozemkovému úřadu okresního soudu knihy židovských domů samostatné obce židovské v Hranicích, které vedl od konce 18. století do roku 1850. Všechny tyto staré pozemkové knihy odevzdané roku 1850 městem a vrchnostenským úřadem Okresnímu soudu v Hranicích byly za okupace předány do archívni úschovy Zemskému moravskému archivu v Brně a dnes jsou uloženy ve fondu Archiv města Hranice ve Státním okresním archivu v Přerově.

Při plánovité výstavbě zděných městských domů s podloubím po dokončení městských hradeb ve 20. letech 16. století za Viléma a Jana z Pernštejna byly pro přístup na městské hradby pro obránce města ponechány na náměstí jen dvě přístupové uličky, na západní straně v severním rohu náměstí (nyní ulička k hradbám mezi domem čp. 4 a židovskou synagogou) a na východní straně hradeb ulička na jižním rohu náměstí, nyní mezi domy čp. 82–83. Dosavadní protilehlé uličky k hradbám na západní a východní straně byly zrušeny a zastavěny dalšími městskými právovárečnými domy, nyní čp. 19 v jižním rohu náměstí u radnice před vstupem do dolního podloubí a dům čp. 95 na východní straně náměstí, v severním jeho rohu před vstupem do horního podloubí. Oba tyto městské domy mají proto úzká domovní průčelí a měly nižší hodnotu, dostaly však jako okolní domy právo várky a šenku piva. Nepatřily řemeslným mistrům, ale v 16. stol. městskému písaři apod.

Cenný historický popis vzhledu města Hranic, jeho domů kostela v roce 1597 zapsal ceremoniář kardinála Enrica Caetana, papežského legáta, vyslaného roku 1596 k jednání k polskému králi, který formou deníku popsal celý průběh cesty. Na zpáteční cestě v roce 1597 cestovali z Varšavy přes Krakov, Moravskou Ostravu do Hranic, které popisoval jako hezké a celkem velké město na Moravě. Do Hranic dorazili 18. dubna večer, aby připravili ubytování pro kardinála v hranickém zámku, který přijel do Hranic následujícího dne, přenocoval tam a následující den v neděli 20. dubna dal sloužit svým knězem mši v místnosti, kde spal. Podle popisu ceremoniáře vypadal město Hranice takto: „Celé město vystavěno z vápna a kamenů, má hezké a čisté náměstí a všechny domy malované po celé délce s podloubím jako v Bologni, a tak tomu bylo také po celém městě. Co však vše kazilo, byla skutečnost, že tu byli heretici, luteráni neboli evangelíci, které nazývají pravými katolíky, protože tvrdí, že s vážností zachovávají to, co Kristus praví v evangeliu, a proto nepřipouštějí, ani nevěří koncílům ani tradicím, ani papeži, ani ničemu jinému z toho, co drží, věří a připouští svatá římská církev. Měli jeden kostel, který udržovali, jak jsem viděl, ve velké čistotě a na hlavním oltáři byl obraz večere Páně a byly tam dva další oltáře a kostel byl plný lavic a nahoře různých balustrád, kterým v kostele odpovídala kazatelna, z níž mají ve zvyku pronášet svá kázání. Kolem byl hřbitov na způsob kostelů v Polsku a na bráně hřbitova a na jiných místech uvnitř i venku byly napsány verše v latinském a německém jazyce. Onoho dne, kdy jsme zastavili v Hranicích, jsem si povšiml, že v onom městě měli ve zvyku v každou hodinu, hned poté, co odbily hodiny, zatroubit na trubku, jak se to vidí téměř po celé Moravě a v mnoha jiných městech Německa. Ráno bez snídaně celá družina s kar-

dinálem pokračovala v cestě a na oběd jsme se zastavili v celkem hezkém malovaném městečku Lipníku, vzdáleném jednu míli od Hranic, stejně tak plném kalvinistických heretiků a Židů. Všichni Židé byli shromážděni v synagoze účastní na bohoslužbě. Navštívil jsem se zvědavosti též kostel, abych viděl a slyšel, jakým způsobem kázali. Nerozuměl jsem ničemu, ale viděl jsem kněze, který stál na kazatelně oblečen v rochetu a se štólou na krku, jak to činí naši kněží a kázal s velkým nadšením a vážností německy, kostel byl plný mužů a žen, kteří velmi pozorně naslouchali. V kostele byly dva oltáře, na nichž jsem neviděl žádnou malbu ani obraz, jak tomu bylo v ostatních kostelech heretiků, ale jen jediný obraz s jistými zlacenými písmeny, která jsem nemohl přečíst ani rozeznat v jakém jsou jazyce, protože jsou velmi daleko, ale myslím, že byla napsána v němčině, vše ostatní bylo v kostele bílé.“ Po obědě pokračovali v cestě na Olomouc a dále do Vídně.

Stav rozlohy jednotlivých městských domů právozářných a tzv. chalup (bez zářného práva) na počátku 18. století zachycuje plán městských domů z počátku 18. století, zakreslující žlutě domy samostatné židovské obce hranické, a celkový plán města, pořízený 1746 správcem hranického panství Böhmem, zachycující kromě domů městských a židovských také nově vystavěné domy vrchnostenské v Zámecké ulici a městské chalupy vystavěné ve Farní ulici ze zadních dvorních traktů městských domů jižní strany náměstí včetně radnice. Všechny tyto domy (kromě domů židovských) byly při druhé konskripci městských domů 1804 očíslovány čp. 1–122, na něž navazovaly předměstské domy čp. 123 a výš Drahotuškou dolní městskou branou. V roce 1824 bylo v Hranicích celkem 429 domovních čísel, tj. 122 uvnitř městských hradeb a 307 domů na předměstí. Kromě křesťanských domů měla samostatná židovská obec v Hranicích uvnitř hradeb města 10 židovských domů a v nájmu od vrchnosti další domy vrchnostenské, které nebyly konskribovány s domy křesťanských obyvatel města a byly připojeny k městské obci Hranické až po zrušení samostatné židovské politické obce hranické v roce 1920.

Číslování domů do roku 1920 – měšťanské domy vnitřního města 1–122, domy předměstské čp. 123–727. V roce 1920 byly připojeny domy židovské politické obce čp. 728 (synagoga) až 736, dále domy pronajaté vrchností Židům a po roce 1850 jimi koupené, tj. čp. 737 až 757 na Zámeckém náměstí a v Horní ulici (bývalý Světlíkovský dvůr) a domy tzv. Dílny u Černotínské městské brány na konci Svatoplukovy ulice. Pak dostaly čp. nově postavené domy na předměstí po obou stranách potoka Veličky, tj. v ulici Vrchlického za Horním dvorem u silnice k Potštátu a nádraží, v Teplické ulici atd. Do roku 1927 přibýlo číslování až po čp. 895.

Obrazový materiál:

Pohled na město Hranice obehnané městskými hradbami (od západu) v roce 1592 s jeho zámkem, městskými domy, radnicí a starým gotickým farním kostelem a věží Dolní městské brány zachycuje stav před třicetiletou válkou.

Pohled na město v hradbách koncem 17. století po stavebních opravách zpusťošných domů švédskou armádou roku 1645, vzhled zámku, radni-

ce, opraveného farního kostela a Dolní městské brány a kostelíka sv. Šebestiána u potoka Veličky.

(Oba pohledy s popisem objektů jsou vyobrazeny v mém pojednání „Město a panství Hranice za třicetileté války“. Sborník Státního okresního archivu Přerov, 1996.)

Pohled na město Hranice od jihozápadu, kresba z roku 1821 od J. H. A. Gallaše s pohledem na zámek, nový farní kostel na náměstí, radnice, Dolní brána městská, solnice u potoka Veličky, formátu 18 x 10 cm je uložena v pozůstalosti J. H. A. Gallaše v rkp. Diplomatař města, v archivu města.

Otištěné dílčí práce:

Gallašův popis města Hranic z roku 1811. Zpravodaj města Hranic a Lázní Teplic nad Bečvou dále jen ZMHLT), 1983, únor, s. 4–7.

Gallašův popis okolí města Hranic na poč. 19. století. ZMHLT, 1983, březen, s. 8–10.

Hranické zemědělství a příroda na počátku 19. století. ZMHLT, 1983, duben, s. 6–8.

Gallašův popis léčivých rostlin v okolí Hranic na počátku 19. století. ZMHLT, 1983, říjen, s. 6–7.

Nejstarší pohled na město Hranice ec. z roku 1592 (s reprodukcí dřevorezu a s popisem objektů veduty města). Vlastivědné listy Sm kraje (Opava), 1987, č. 2, s. 34–38.

Topografický popis města Hranic Ignáce Böhma z roku 1834. ZMHLT, 1977, říjen, s. 10–14.

Popis města Hranic v roce 1844. ZMHLT, 1981, leden, s. 5–8.

Procházka městem Hranicemi (v roce 1934). Popis významných staveb, historických památek v ulicích, na náměstí, předměstí od Hlavního náměstí až k budovám vojenské akademie v Drahotušské ulici. Průvodce B. Indry: Hranice a okolí, Brno 1934, s. 5–10, doplněné v ZK roč. 1635–1936, s. 76–88.

b) Městské domy starého města uvnitř městských hradeb čp. 2–122

Při zpracovávání historie starých městských domů v Hranicích, počínající od 2. poloviny 16. století do poloviny 19. století ze zápisů dochovaných městských knih, které jsem postupně publikoval hlavně ve Zpravodaji města Hranic v letech 1973–1990, jsem zpracoval především bývalé domy právovárečné na náměstí a Horním a Dolním podloubí, jejichž majiteli byli měšťané, významní v dějinách města. Excerpta z městských knih mám však o všech domech bývalé křesťanské obce města Hranic, k jejich zpracování se však dostanu snad později.

K soupisu zpracovaných a otištěných domů připojuji v příloze tohoto pojednání historii několika již zpracovaných domů na náměstí, které již nebyly po zastavení vydávány zpravodaje publikovány a některé další domy na radničním náměstí.

Poněvadž zápisy městských register kupů a prodeje městských domů 16.–19. století uvádějí při kupu domu vedle data jen holá jména kupující-

ho měšťana, peněžní hodnotu prodávaného domu a jména prodávajících, snažil jsem se zjistit pro obohacení historie každého domu přesnější životopisné údaje o kupujícím a prodávajícím měšťanu z jiných archivních pramenů, především z register svatebních smluv hranických měšťanů, pro dobu od třicetileté války do konce 19. století z matrik farního kostela v Hranicích. Seznam publikovaných domů ve Zpravodaji uvádím podle popisných čísel 2–122, a to časově až do 2. poloviny 20. století, pozdější jména majitelů a stavební změny bude nutno doplnit.

Domy právozárečné (do roku 1628 též vinného šenku) byly v roce 1824 ve městě tyto: čp. 2, 3 na Zámeckém náměstí, pak až na Velkém náměstí čp. 4, 6 (čp. 5 byl vrchnostenský knížecí dům vinného šenku), dále čp. 7–33, tj. celá západní strana Dolního podloubí. Domy ve Farní ulici po obou stranách byly tzv. chalupy, právozárečné domy tu byla jen čp. 45 a 50. Další právozárečné domy byly až na jižní straně náměstí čp. 72 (vedle radnice) a dále až po čp. 76/77 a pokračovaly čp. 79, 80 na východní straně náměstí až po čp. 112 na konci Horního podloubí a čp. 118 proti zámku, 119 až čp. 122 na severní straně náměstí.

Stavební situaci městských domů, ležících ve městě obehnaném pevnou hradební zdí zachycuje věrně situační plán města Hranic a jeho hradeb v roce 1745, pořízený hejtmanem hranického panství Josefem Antonem Böhmem před vpádem pruských vojsk na Moravu za války rakousko-pruské o Slezsko. Kolorovaná kresba o rozměrech 68,5 x 55,5 cm byla pořízena pro Moravské gubernium v Brně k vojenským účelům obrany města. Kolorovanou kopii originální mapy pořídil v roce 1824 pro město Hranice s popisem očíslovaných objektů hranický měšťan Karel Kober a je dnes uložena ve fondu Archiv města Hranice ve Státním okresním archivu v Přerově. Zachycuje v uvedeném měřítku sáhů a střeoviců stavební stav obou hradebních zdí s baštami, městských bran, zámku, starého farního kostela, náměstí a ulic, jednotlivých domů s podloubími (též domy židovské obce v Židovské ulici). Zachycuje také umístění městského pranýře, soch Panny Marie a Jana Nepomuckého na Velkém náměstí.

Druhý situační plán městských domů křesťanských a židovských v Hranicích s očíslováním městských domů pořadovými čísly (podle starého pořadí v městských knihách) – č. 1 farní kostel, 2 zámek, 3 radnice, pak domy od kostela vzhůru k zámku od čísla 4–55, (včetně židovských domů), od zámku zpět po východní straně náměstí k jižní straně náměstí a Farní ulici zpět ke kostelu až po pořadové č. 123. Jedná se o půdorysný plán města Hranic zpracovaný zemským měřičem moravským Franzem Lorenzem Antonem Knittlem, domy křesťanské jsou kolorovány červeně, domy židovské žlutě, rozměr 92 x 53 cm. Originál plánu s uvedeným měřítkem sáhů je uložen v Moravském zemském archivu v Brně ve Sbírce map a plánů č. 1325. Elaborát není datován, proveden však byl před konskripcí domů popisnými čísly v roce 1771. (Jedná se o plán města pořízený v rámci tzv. translokace Židů roku 1727. Pozn. redaktora.)

K stavebním změnám vnitřního města Hranic prováděným správou knížecího panství Hranice–Lipník nad Bečvou koncem 18. století a počátkem 19. století se dochovaly v archivu hranického panství některé situační plány, cenné pro zpracování historické topografie města:

- Situační plán hranického zámku s jeho okolím z roku 1841, kolorovaná kresba 66 x 39 cm, pořízená pro správu panství vrchnostenským stavitelem Antonem Taterem, uložena ve fondu Archiv velkostatku Hranice, č. 4158.
- Situační plán městských domů čp. 2 a 3 a volného prostoru na Zámeckém náměstí, kolorovaná kresba z roku 1845 formátu 32 x 36 cm, pořízená pro správu panství Lipník nad Bečvou – Hranice stavitelem Antonem Taterem, uložena ve fondu Velkostatek Hranice č. 4159.
- Stavební plán domu v Zámecké ulici čp. 113 Izáka Siebenscheina pořízený 1825 pro správu hranického panství stavitelem Janem Burdttmanem, kolorovaná kresba formátu 45 x 35 cm. Uložena ve fondu Velkostatek Hranice.
- Situační a stavební plán vrchnostenské dvoupodlažní budovy obilní sýpky u zámku s vjezdním dvorem a budovou, přistavěnou od městské hradební zdi s kulatou baštou až k Zámecké ulici. Budova, pozdější čp. 114, byla v roce 1927 upravena a přestavěna na obytný dům židovského řezníka Gelba s přízemním řeznickým obchodem. Kolorovaná kresba průřelí rozlehlé budovy, příčný průřez budovy, půdorys rozlehlé budovy a dvora, půdorys přízemní budovy, půdorys prvního a druhého patra budovy. Kresba zednického mistra Antonína Zastierý s měřítkem, uložena ve fondu Velkostatek Hranice.
- Situační plán starého knížecího zaopatřovacího domu pro staré a chudé měšťany hranického panství, který byl založen roku 1692 u bývalého farního kostela, jeho stav v roce 1883 a jeho výměna pro přístavbu obecné školy u fary.
- Plán výstavby nového zaopatřovacího knížecího domu pro chudé měšťany z roku 1888 v uličce Na náspech (nyní Klub důchodců). Tento a předchozí plán kreslil Zacharias Herrmann, stavitel v Hranicích, s uvedením vzdálenosti k farnímu kostelu na náměstí, který chudí museli denně navštěvovat. Měřítko v metrech, uložen ve fondu Velkostatek Hranice.

Uvádím přehledný soupis městských domů podle popisných čísel, monograficky již zpracovaných a otištěných z řady domů vnitřního města Hranic s popisnými čísly 2–122 (právovárečných domů i chalup).

čp. 1 Knížecí zámek. Renesanční zámek a jeho vnitřní renovace v letech 1942–1944. VL, 1986, č. 2, s. 9–14. (s 9 fotosnímky štukových stropů sálů, portálů, chodeb). ZMHLT, leden 1987, s. 3–8.

čp. 2 Dům někdy Šimona Horeckého na Zámeckém náměstí, později tři generací soukenické rodiny Dernických, od konce 19. století v majetku kupecké rodiny Schlesingerů ze sousedního přistavěného domu čp. 737.

čp. 3 Dům rytířské rodiny Opršálů z Jetřichovic na Zámeckém náměstí, od konce 19. století kupecké rodiny Schlesingerů z čp. 737. Opršalovský dům čp. 3 a sousední dům čp. 2 na Zámeckém náměstí. ZMHLT, říjen 1984, s. 6–10 (s fotografií průřelí domu 737 a obou domů čp. 2 a 3).

čp. 4 Dům Sedmerovský na Velkém náměstí, na rohu vedle lékárny. ZMHLT, červen 1984, s. 6–8.

čp. 5 Dům lékárny na náměstí, dříve knížecí vinárna. ZMHLT, květen 1984, s. 6–9 (s fotografií domu č. 5 a sousedního domu čp. 4).

čp. 6 Dům Hoffmanovský na náměstí vedle lékárny, nyní prodejna Suprafonu. ZMHLT, červen 1987, s. 4–8 (s fotografií průčelí domu).

čp. 7 Dům Pečnerovský na náměstí, dříve Millianovský, nyní restaurace Na hradbách. ZMHLT, červenec–srpen 1987, s. 3–6 (s fotografií průčelí domu).

čp. 10 Dům Řehulovský na náměstí, bývalé Gabrielovo knihkupectví. ZMHLT, červen 1989, s. 5–9 (s fotografií průčelí domu).

čp. 11 Dům Šerých na náměstí s novorenesanční fasádou. ZMHLT, březen 1990, s. 2–6 (s fotografií průčelí domu po renovaci).

čp. 12 Dům Kratochvílovský na náměstí s novorenesančním domovním průčelím. ZMHLT, květen 1989, s. 5–8 (s fotografií průčelí domu).

čp. 15 Dům hotelu BRNO na náměstí. ZMHLT, listopad 1984, s. 8–11. (s fotografií domu z roku 1930 a fotografií kamenného znaku nad vjezdem do domu).

čp. 17 Dům s věžičkou na západní straně náměstí, nyní provozovna družstva Fotografia. ZMHLT, leden 1989, s. 5–8 (s fotografií průčelí domu).

čp. 19 Dům Kubešovský na náměstí před Dolním podloubím. ZMHLT, prosinec 1989, s. 5–8 (s fotografií průčelí domu).

čp. 20 Dům Čaputovský na začátku Dolního podloubí proti radnici. ZMHLT, leden 1984, s. 6–9 (s kresbou renesančního domovního portálu z roku 1583).

čp. 21 Dům Šidlovský na Dolním podloubí proti radnici. ZMHLT, duben 1988, s. 3–7 (s fotografií průčelí domu).

čp. 50 Bývalý Janský azyl na rohu ulice Na náspech, nyní dětské oddělení polikliniky OÚNZ. ZMHLT, červen 1986, s. 4–6 (s fotografií domu).

čp. 55 Stará městská věznice, dříve katovna čp. 55 v ulici Na náspech. ZMHLT, březen 1986, s. 4–8 (s fotografií domu před opravou a situačním plánkem okolí z r. 1745).

čp. 57 Staré městské lázně, později knížecí špitál v uličce Na náspech, nyní Klub důchodců. ZMHLT, červen 1985, s. 3–6 (s fotografií kresby zadní části uličky Na náspech s bývalou věznicí a objektem bývalých lázní).

čp. 73 Dům Šatánkovský na jižní straně náměstí, vedle radnice, nyní prodejna Drogerie. ZMHLT, únor 1986, s. 7–11 (s fotografií průčelí domu).

čp. 75 Dům Fuskovský na jižní straně náměstí vedle restaurace KUFR. ZMHLT, listopad 1989, s. 4–8 (s fotografií domu).

čp. 76–77 Dům restaurace KUFR na náměstí, spojené dva staré měšťanské domy. ZMHLT, červenec–srpen 1984, s. 4–9 (s fotografií domu).

čp. 83 Dům Rillovský na rohu náměstí, vedle Růžové uličky k městským hradbám (dříve k městským lázním). ZMHLT, leden 1990, s. 4–8 (s fotografií nárožního domu).

čp. 89 Dům Peroutkovský na náměstí, kdysi Anderlovský, nyní obchodní dům TEXTIL. ZMHLT, leden 1988, s. 3–9 (s fotografií domu).

čp. 90 Dům Maudrovský na náměstí, nyní spojený s domem čp. 91, prodejna Drogerie. ZMHLT, listopad 1987, s. 6–10 (s fotografií domu) a dodatek duben 1988, s. 3.

čp. 91 Dům Paříkovský na náměstí, spojený nyní s domem čp. 90, prodejna Drogerie. ZMHLT, září 1987, s. 3–6 (s fotografií domu).

čp. 92 Dům Večeřovský na náměstí, nyní prodejna Železářství. ZMHLT, prosinec 1984, s. 6–8 (s fotografií domu před a po otevření 2 zazděných oblouků podloubí).

čp. 93 Dům Dvořákovský, dříve Chorynský na rohu náměstí. ZMHLT, srpen–září 1984, s. 8–10 (s fotografií domů s otevřeným podloubím čp. 93, 94, 95 na obálce zpravodaje).

čp. 94 Dům Novákovský na rohu náměstí, nyní prodejna Tabáku. ZMHLT, prosinec 1985, s. 5–8 (s fotografií domu po renovaci).

čp. 95 Dům Hořínovský na náměstí, nyní prodejna Chléb–pečivo. ZMHLT, listopad 1985, s. 7–10 (s fotografií domu před renovací).

čp. 96 Dům Šmerhovský na rohu náměstí, nyní prodejna Knihy. ZMHLT, duben 1985, s. 6–9 (s fotografií domu po renovaci).

čp. 97 Dům Ráblůvský, dříve Banovský na konci Horního podloubí. ZMHLT, leden 1985, s. 6–10 (s fotografií domu po renovaci, domovního podloubí v roce 1928 a fotografií domovního znamení z roku 1784 na dochovaném kamenném portále).

čp. 102 Dům Městské knihovny na Horním podloubí, bývalý pivovar právovárečného měšťanstva. ZMHLT, říjen 1988, s. 5–9 (s fotografií průčelí domu po renovaci).

čp. 103 Dům Horního podloubí při uličce k hradbám, s kamenným renesančním domovním portálem. ZMHLT, květen 1988, s. 2–6 (s fotografií domovního průčelí a tzv. Pivovarské uličky domy čp. 103 a 104).

čp. 104 Dům Sucháňkovský na Horním podloubí s pamětní deskou pobytu Bedřich Smetany. ZMHLT, červen 1988, s. 4–8 (s fotografií průčelí domu a Pivovarské uličky).

– Bedřich Smetana bydlel v roce 1852 v Hranicích v domě čp. 104. ZMHLT, červen–červenec, 1974, s. 4–6.

– První prázdninový pobyt Bedřicha Smetany s rodinou v Týně n. B. a v Hranicích r. 1852. VL, 1979, č. 1, s. 22–25 (s fotografií pamětní desky v Hranicích).

čp. 109 Dům Gajduškovský na náměstí u zámku, druhý dům Horního podloubí. ZMHLT, březen 1987, 3–6 (s fotografií průčelí domu).

čp. 110 První dům Horního podloubí proti zámku s městským pranýřovým kamenem. ZMHLT, říjen 1986, s. 5–9 (s fotografií domu s pranýřovým kamenem po přemístění roku 1926 a druhou fotografií domu po nové přestavbě podloubí a přemístění pranýřového kamene).

čp. 118 Dům lidové školy umění proti zámku, dříve Spolkový hotel. ZMHLT, prosinec 1983, s. 6–9.

čp. 119 Dům Burkešovský na rohu náměstí, později lékárna a první pošta ve městě. ZMHLT, září 1986, s. 4–8 (s 2 fotografiemi průčelí domu a boční fronty domu do ulice Horního podloubí).

čp. 120 Dům Hubálkovský na náměstí, kdysi Danielovský, později hostinec a vinopalárna právovárečného měšťanstva. ZMHLT, květen 1987, s. 3–6 (s fotografií průčelí domu).

čp. 121 Dům Jednotného klubu pracujících, dříve Beseda. ZMHLT, únor 1984, s. 4–8 (s fotografií domu s Mariánským sloupem z roku 1729).

čp. 122 Dům Státní pojišťovny na náměstí, dříve pošta. ZMHLT, březen 1984, s. 10–12.

Otištěné dílčí práce k historii domů vnitřního města:

- Označení ulic v Hranicích roku 1825. ZMHLT říjen/1973, s. 7–8.
- Veřejné osvětlení v Hranicích od roku 1814 po dnešek. ZMHLT, duben 1981, s. 6–8.
- Hranické knihtiskárny od r. 1814–1869 Škarniclova, a další až po Družstvo knihtiskárny v r. 1930. ZK, XV/1932–1933, s. 8–11.
- Hranické fotografické dílny v letech 1869–1988. ZMHLT, červenec–srpen/1988, s. 6–10 (s fotografií hranické radnice 1868).
- K historii hranických lékáren. Lékárna U zlatého lva čp. 5 na náměstí a její předchůdci. ZMHLT, listopad 1976, s. 9–13.
- Lékárna u Libuše na náměstí čp. 74 a Městská lékárna na Horním podloubí čp. 111. ZMHLT, prosinec 1976, s. 7–9.
- K historii hranických lékáren. Československá farmacie (Praha), roč. 28/1978, s. 155–160.
- Hranická knihkupectví v 19. a 20. století. ZMHLT, prosinec 1978, s. 5–8.

Zbořený gotický městský farní kostel Jana Křtitele u Dolní městské brány (Drahotušské), pobořený roku 1645 při dobývání švédskou armádou, pak nouzově opravený, po dostavbě nového farního kostela na Velkém náměstí zbořený v 2. polovině 18. století.

- Náhrobní kameny bývalého farního kostela v Hranicích (popis a osudy náhrobků a kostela). ZK, XVII/1933, s. 10–12.
- Morové rány v Hranicích. (Vymření rodin městských domů v 17. století). ZK, XVII/1934–1935, s. 12–15.
- Poslední soukeníci v Hranicích (v 19. století, mistři, valcha). ZMHLT, duben 1984, s. 5–8.
- Pošta v Hranicích 1785–1975. (V domě čp. 119 na náměstí dálková dostavníková stanice 1786–1820, pak v Drahotušské ulici čp. 186 a 190 (1820–1867), pak v Radniční ulici čp. 68 s telegrafem, pak v domě na náměstí čp. 122 s telegrafem a telefonem, od roku 1927 v nové poštovní budově v Nádražní ulici jako Hranice 1, pošta Hranice 2 na Severním nádraží.) ZMHLT, prosinec 1975, s. 11–17.
- Pošta v Hranicích 1785–1980. Katalog Národní výstavy poštovní historie a cenin. Ostrava 1980. Samostatná příloha katalogu o 32 s. s obsahovou historií obou pošt od počátku do roku 1980.

c) Hranické předměstské domy, dvory a mlýny čp. 123–127 (do roku 1920)

Při založení nových purkrechtních register v 70. letech 16. století pro zápisy majitelů a držebních změn městských domů podle stanoveného pořadí od bývalého farního městského kostela vzhůru k zámku a po opačné straně náměstí zpět Farní ulicí ke kostelu byla založena v roce 1785 také nová registra pro zápisy změn majitelů domů a dvorů na předměstích, a to I. svazek pro předměstí Motošín a Novosady, II. svazek pro Hor-

ní ulici a tzv. Předměstí, s vyhrazeným místem u každého objektu pro další změny držby. Domy na Motošíně ležely při cestě k Drahotuším od Dolní (Drahotušské) městské hradební brány k mostu před potok Veličku a na druhé straně k Bečvě domy až po potok Ludyni. Novosady navazovaly na Motošín na domy na pravém břehu Veličky na území drahotušského panství, připojeného správou k městu Hranicím již za Viléma z Pernštejna. Svobodné šlechtické dvory a chalupy na pravém břehu Veličky až k dnešní Nerudově ulici končily tehdy panským dvorem Troubeckým–Holubovským, konfiskovaným a darovaným roku 1628 hranické faře (až do počátku 20. století tzv. farářův dvůr), na levém břehu Veličky byly domy zvané podle Klichovského mlýna na konci mlýnské strouhy, vedoucí z Veličky od vesnice Velké, Klichovské předměstí. Vše na levém břehu Veličky bylo zbořeno v 60. letech 20. století při výstavbě panelových sídlištních domů. Tzv. Horní ulice začínala Obecní hospodou před Horní branou městskou (později hotel Černý orel) a zabírala dvory předměstských dvořáků i šlechtické svobodné dvory po obou stranách Horní ulice (později Nádražní ulice) až k panskému Hornímu dvoru a po opačné straně ulice a dále na tzv. Předměstí (dnešní Čaputovu ulici), Komenského ulicí do ulice Teplické k Černotínské městské bráně.

Motošínské předměstí a Novosady byly v letech 1626–1627 při obraně města a jeho dobývání vypáleny vojskem a opět spáleny roku 1645 při dobývání města švédskou armádou Königsmarkovou. Rovněž tak byly vypáleny a zničeny domy a dvory v Horní ulici. Některá dvorství hranických bývalých držitelů přetrvala až do zboření a výstavby obytných bloků této ulice v 60. letech 20. století, např. Večeřovský (dříve Pešlův), Machylův a Janečkův, na druhé straně Kubešův.

Vysledování historických proměn hranického předměstí, zániku a opětné obnovy domů a osudů jejich obyvatel do zničení starého historického půdorysu výstavbou panelového sídliště bude obtížnější než vysledování osudu domů historického jádra města Hranic, památkově chráněného. Přitom však souvisí neoddělitelně s historií města a hranických měšťanů 16.–20. století, písemné prameny pozemkových knih aj. se dochovaly, bude to záslužným úkolem historika města Hranic. Poslední svazky prodeje a kupů domů hranického předměstí založené roku 1822 Janem Zámorským, se zápisy změn do 70. let 19. století, odevzdané roku 1850 pozemkové knize nově zřízeného Okresního soudu v Hranicích k dalšímu vedení a provádění změn majitelů domů spolu se staršími knihami listin, obsahují v prvních dvou svazcích změny domů vnitřního města čp. 2–133, a ve svazku III. čp. 123–194, IV. domy čp. 195–266, V. čp. 267–337, VI. čp. 338–398, VII. čp. 400 a další nové domy. Soustavné zápisy změn držitelů každého čísla popisného navazující na tatáž čp. v pozemkových knihách založených po roce 1850 a vedených do naší doby umožňují nejen sledování zániku staveb předměstských domů, zbořených zejména v Gallašově ulici a Horní ulici, ale též sled majitelů, resp. potomků původních majitelů zbořených domů sloužící pro zjištění a ověření historie jejich rodin.

Stavební plány a situační mapy hranického předměstí dochované v archivu hranického panství:

– Kostelík sv. Šebestiána u potoka Veličky před jeho přestavbou na solnici roku 1811.

– Stavební plán kostelíka sv. Šebestiána – půdorys kostelní lodi s kněžištěm, bokorys budovy s věžičkou určenou k sejmutí, stav v roce 1811.

– Stavební plán přestavby kostelíka sv. Šebestiána na solnici v roce 1811, půdorys bývalého kostelíka s přestavěným presbytářem a přistavěnou budovou na druhé straně kostelíka, se třemi vraty solnice pro nakládání a vykládání dovážené soli z Polska na opačné straně s legendou. Oba plány kreslil tesařský mistr Josef Románek asi roku 1811.

– Valcha na sukno, půdorys valchy na hranickém předměstí, kolorovaná kresba z roku 1797 formátu 46 × 53 cm, autor Johann Langer (Archiv Velkostatku Hranice č. 223).

– Situační plán vinopalny v Hranicích z roku 1856, formátu 45 × 35 cm (Archiv Velkostatku Hranice č. 226).

– Plán bělidla na hranickém předměstí, kolorovaná kresba formátu 17 × 14 cm, z roku 1780, autor Komar (Archiv Velkostatku Hranice č. 222).

– Situační plán bývalého Světlíkovského dvora v Horní ulici a jeho úpravy pro knížecí fajánsovou manufakturu s popisem objektu a legendou jednotlivých pracovních prostor 1–19 (pece, modelárny, malírny, sklady atd. Nedat., nesign., (před rokem 1805).

– Polnohospodářská mapa Horního dvora z roku 1831, 2 listy formátu 70 × 50 cm, kolorovaná kresba Fridrich Hösse pro správu panství (Archiv Velkostatku Hranice č. 4113 a 4114).

– Polnohospodářská mapa bývalého Světlíkovského dvora z roku 1831, kolorovaná kresba formátu 70 × 51 cm, autor Fridrich Höss, pořízená pro správu panství (Archiv Velkostatek Hranice č. 4124).

– Polnohospodářská mapa Čaputovského dvora z roku 1831, kolorovaná kresba 70 × 50 cm, 3 listy, autor Fridrich Höss, pořízená pro správu panství.

Dílčí topografické práce k hranickému předměstí, již otištěné:

– Konec starého Motošína v Hranicích. ZMHLT, březen 1982, s. 5–9. (S kresleným plánkem ulic a budov zbořených 1970).

Šest předměstských gruntů v Novosadech na pravém břehu Veličky proti zámku, roku 1627 vypálených, zabraných posléze Dietrichštejnem k založení květné zahrady.

– Knížecí zahrada při zámku v Hranicích. ZK, XIV/193–1932, s. 118–119. (Mylně uvedena na levém břehu potoka Veličky.)

– Ulice Klichovská v Hranicích (pozdější Gallašova, název podle bývalého Klichovského mlýna, známe též Klichovské předměstí). ZK, XVI/1932–1933, s. 30.

– Zmizely staré ulice Na hrázi, jedna strana ulice Gallašovy a ulice Třebízského. ZMHLT, květen 1983, s. 11–14. (S plánem ulic a nové zástavby.)

Pozemky polní trati Na struhlovsku na pravém břehu Veličky.

– Slovtuný panoš Štěpán z Popelova, purkrabí hranický a pole Struhlovské v Hranicích v 15. století. ZK, XXII/1938–1939, s. 95–96.

Stavba druhého kamenného železničního viaduktu v Hranicích italskými válečnými zajatci za 1. světové války 1918.

– Záhadný nápis na pilíři železničního viaduktu v Hranicích. ZMHLT, červenec–srpen 1973, s. 9.

– Zřízení objížďky vnitřního města na císařské silnici přes Hranice r. 1839 z Drahotušské ulice kol kasáren, pak kol Květné zahrady, most přes Veličku, obecní hospody na Bělotín a Nový Jičín. ZMHLT, červenec–srpen 1981, s. 11–15.

– Hotel Černý orel, dříve Obecní hostinec čp. 368. ZMHLT, listopad 1983, s. 7–10. (S fotografií budovy hotelu a předměstí z r. 1903.)

– Konec Horního dvora v Hranicích. ZMHLT, červenec–srpen 1973, s. 8–9. (Demolice roku 1972 pro bytovou výstavbu.)

– Dvůr Světlíkovský v Hranicích. ZK, XIX/1936–1937, s. 104–107. (pozdější knížecí fajánsová manufaktura.)

– Čaputovský dvůr v Hranicích, naposled Jarošův. ZK, XV/1932–1933, s. 21–24.

– Hřbitov hranických Bratří na předměstí. ZK, XVIII/1935–1936, s. 49–52. (S malovanou zděnou hrobkou z roku 1583.)

– Oprava hranického Kostelíka v roce 1595. ZK, XVIII/1935–1936, s. 4–6. (S fotografií zazděného průčelního kříže s letopočtem MDLXXXV.)

– Stará a Nová střelnice v Hranicích. ZMHLT, leden 1983, s. 4–6.

Nebylo již otištěno moje pojednání o zániku třetího typického hranického předměstí, nazvané Konec Horní ulice v Hranicích, pojednávající o historii tohoto předměstí od spálení za třicetileté války a pozdější stavební obnově a stavbách domů do poloviny 20. století až po její úplnou stavební přestavbu v 60. a 70. letech tohoto století. Byly v něm popsány všechny objekty kol Pražákova náměstí na počátku tzv. Nádražní ulice (Horní ulice) až po vrchnostenský Horní dvůr na konci Horní ulice, objekty bývalé knížecí fajánsové manufaktury v přilehlé Světlíkové ulici i učiněn popis čtyř posledních vrchnostenských selských dvorů v Horní ulici, vykoupených a likvidovaných výstavbou bloků činžovních městských domů, Předměstí bylo pak rozpuštěno ještě mostem podjezdu silniční dálnice, objížďky města Hranic od Drahotuš na Bělotín.

d) Židovská samostatná obec Hranice (Reinic) po zrušení a sloučení s městem roku 1920, pak židovská náboženská obec v Hranicích

První domy pozdější samostatné židovské obce Hranické propadlé křesťanským majitelům domů v dluhu židovským věřitelům (z Lipníka), nesměly být zapsány židovským majitelům až do roku 1638 do gruntovních knih města Hranic. Olomoucký biskup kardinál Dietrichštejn, majitel panství, v obnoveném zřízení městském daném Hranicím roku 1629 stanovil, aby tyto domy byly židovským držitelům ponechány, byli však povinni odvádět městu náhradu za nekonání hlídek na hradbách a domovní sbírky. Jeho nástupce kníže Maxmilián privilegiem z roku 1637 potvrdil hranickým Židům držbu městských domů, synagogy, školy a vlastního hřbitova na předměstí. Po tažení Švédů roku 1642 na Moravu, dobytí Olomouce a města Lipníka nad Bečvou roku 1643, kde bylo větší množství Židů povražděno švédským vojskem při hledání ukrytých peněz, opustili z obav o život všichni hraničtí Židé své domy, které po dobytí města Hranic roku

1645 byly pobořeny a zničeny. Po válce si kníže vyhradil právo přijímat do židovské obce hranické za měšťany jen majetné Židy z Vídně a odjinud. V čele židovské obce stál rychtář, dva přísední a čtyři přísedící, kteří podléhali přímo vrchnostenské správě hranického panství.

Za vojenské konstrikce domů v roce 1771 a později 1804 byly domy židovské obce označeny římskými čísly I–XVIII. V roce 1780 bylo vrchnostenským úřadem nařizeno, že všichni Židé musí přijmout německé příjmení a užívat je ve všech písemnostech, buď podle původu (Leipziger, Wiener, Schlesinger aj.), jinak jim příjmení stanovila vrchnost sama např. podle vzhledu (Klein, Schön aj.), nebo vybrala nezvyklá, křesťany neužívaná jména (Rosenbaum, Rosenduft aj). Také dosavadní knihy kupů a prodeje židovských domů bylo nařizeno vést německy. Opis poslední židovské gruntovní knihy psané hebrejsky byl přeložen do němčiny a veden pak dále též u vrchnostenského úřadu panství v Hranicích.

Po zrušení poddanství roku 1848 a zrovnoprávnění Židů s křesťany mohli Židé kupovat též křesťanské domy, ve městě pronajímat obchody v křesťanských domech, zakládat továrny atd. V čele obce stál volený starosta, dva radní a šestičlenný výbor. Duplikáty židovských gruntovních knih byly odevzdány vrchnosti nově zřízenému okresnímu hejtmanství a po zrušení samostatné židovské obce v roce 1920 a spojení s městem byla politická židovská obec nově ustavena jako židovská náboženská obec a domy židovské obce označeny popisnými čísly 728–738 a dále navazujícími na poslední tehdejší popisná čísla domů křesťanské obce města Hranic.

Pořadí domů bylo však ponecháno, jak bylo zavedeno v židovské obci, tj. od budovy synagogy opačným směrem vzhůru k zámku – čp. 728 synagoga s obytnou budovou bývalé radnice s dvěma oblouky nízkého podloubí bývalých židovských domů této ulice, čp. 729 dům Chevra Kadiša, pohřebního židovského spolku, zbořen roku 1942 při úpravě sousední budovy synagogy na městské muzeum, čp. 730 Wlczek Jindřich a Berta, čp. 731 Izraelská náboženská obec, čp. 732 Vogel Mořic a Štěpánka, čp. 733 bývalá německo–hebrejská škola (později městská hudební škola Janáčkova), čp. 734 Baronová Josefina, čp. 735 Widderová Karolina, čp. 736 Adler Eduard a Anna, čp. 737 Schlesinger Adolf a Felis (dům na Zámeckém náměstí), čp. 740 Vogel David, pak Morgenstern Jakob (Židovská ulice, druhá strana), čp. 741 Hoffenreichová Rosa, čp. 744 Bachrach Samuel (Nádražní ulice), čp. 745 Bachrachová Ragina, čp. 746 Rossmanith–Kudielka, čp. 747 Bachrachová Regina, čp. 748 Baronová Emma, čp. 749 Bachrachová Regina, čp. 753 Izraelská náboženská obec (Židovská ulice), čp. 754 Bachrachová Pepi a Regina (Teplická ulice, čp. 756 Cyrusová Anna (Dílna), čp. 757 Baronová Pepi a Regina (Dílna), čp. 758 Janský Alois (Dílna).

Židovská obec delegovala do městského zastupitelstva svého voleného zástupce až do roku 1939. Pak bylo představenstvo přeměněno na Místní úřadovnu Židovské rady starších v Praze. Na podzim roku 1940 byl zakázán výkon bohoslužeb v synagoze, synagoga používána jako skladiště nábytku (do roku 1942). Veškerý židovský majetek byl zabaven – celkem 60 realit – a odevzdán německému „Treuhändu“. Byl zakázán výkon svobodných povolání (advokacie, lékařství), muži převedeni k silničním stavbám, ženy do zemědělství. V květnu 1942 byla provedena registrace všech

hranicických Židů a nařízena deportace, mimo osoby žijící ve smíšeném manželství. Dne 22. června 1942 nastoupilo na místním nádraží 202 osob a byly dopraveny do záchytného tábora do Olomouce a dále do Terezína. V letech 1943–1944 pak následovaly postupně transporty hranicických Židů do Osvětimi a Birkenau. Do deportace v roce 1942 zemřelo v Hranicích 9 osob a byly pochovány na místním hřbitově. Z deportovaných hranicických Židů zahynulo 216 osob, přežilo pouze 14 osob židovského vyznání.

Deportovaní a zahynulí:

- Adler Eduard (1880), obchodník kůžemi, manželka Kateřina (1895), dcera Ruth (1924), matka E. Adlera Anna (1857), vdova po B. Adlerovi, starostovi náboženské obce
- Altenstein Ludvík (1868), obchodník dřívím, manželka Bedřiška, syn Theodor (1916), právník
- Aufricht Julius (1866), továrna na likéry v Novém Jičíně, manželka Etelka (1873)
- Baar Mořic (1874), velkoobchodník sukrem, manželka Stella (1892), děti Zdeněk (1911), Alexandr (1915), Lea (1924), švagrová Růžena (1888)
- Babšová Irma (1908)
- Bachrachová Františka (1891)
- Baronová Ema (1875), vdova po obchodníku dobyt看em, syn Leopold (1898) obchod s konfekcí, Regina (1864), Selma (1902)
- Benischová Henrieta (1869), Herta (1895), Bruno (1906), obchodník s kůžemi
- Becková Antonie (1859)
- Berková Kamila (1895)
- Biederová Žofie (1904) Nový Jičín, syn Petr (1935)
- Biro Serena (1913) – Blau Adela (1880) – Bloch (1917) Kelč
- Braun (1874), obchodník střížním zbožím, manželka Marie (1876)
- Buchsbaum Tobias (1851), policajt židovské obce, šames v templu
- Donenbaumová Laura (1875)
- Fichtner Mořic (1872), obchodník v Kelči, manželka Františka (1869)
- Fischerová Jenni (1862) vdova po továrníku
- Fischerová Marie (1884), syn Josef (1915)
- Fried Julius (1888), úředník ve Fulneku, manželka Luisa (1903)
- Fried Egon (1897) Odry, majitel továrny na likéry a pivovaru, matka Františka (1872)
- Fuchsová Alice (1887) Opava, děti Gertruda (1918), Kurt (1922)
- Fuchs Rudolf (1916), krejčí (přežil Terezín), Fuchs Max (1917), čalouník, manželka Ritta (1918)
- Gänsler Hugo, JUDr. (1883) Odry, manželka Eliška (1896), syn Arnošt (1925)
- Gelb Jindřich (1900) řezník, manželka Irena (1907), syn Arnošt (1931)
- Gelb Hynek (1895), Nový Jičín, řezník, manželka Tereza (1897)
- Gelb Max (1899), Nový Jičín, řezník, manželka Žofie (1900), děti Edita (1929), Tomáš (1935), matka Maxe Tereza (1873)
- Gessler Max (1878), obchodník střížním zbožím, manželka Tereza (1884), děti Ilse (1918), Lída (1922), dcery se vrátily z Bergen–Belsenu.

Gewürz Josef (1873), obchod papírem a novinami, manželka Arnoštka (1880) Otto, Teodor (1913), Jindřich (1919)
 Glück Artur, MUDr., manželka Valerie (1903), děti Jiří (1938), dcera Renata (1928), přežila
 Grohs Edmund (1889), zasilatel, manželka Irma (1896), syn Arnošt (1923), dcera Edita (1931)
 Goldstein Josef, Ing. (1900) – Grosser Zikmund (1868), Ostrava, manželka Hedvika (1871), –Grossmanová Arnoštka (1891), farmaceutka.
 Grünbaum Max (1882) Opava, manželka Gizela (1886), děti Kurt (1920), Alice (1924).
 Hechtová Ida (1881), syn Klemenst (1911), právník
 Hein Alfred (1881), manželka Marta (1885), syn Egon (1915), medik
 Hermanová Alžběta (1886), Frýdlant v Čechách, Herz David (1877) Ostrava
 Hindls Bedřich (1890), obchodník dobyt看em, manželka Františka (1886)
 Hlavicová Sidonie (1900), Kelč, – Hoffenreichová Štěpánka (1893) Liberec
 Hradilová Rosa (1871) Kelč
 Jellinek Hanuš (1901) tovarník Ostrava, manželka Jana (1904), její matka Korvínová Růžena (1879)
 Kaufmanová Malvina (1886) Opava, její sestra Steinerová Marie (1881), syn Bohumír (1926).
 Kavalková Julie (1909), Klein Konrad (1883), správce hřbitova, manželka Helena (1895), syn Jiří (1925), sestry Kleinová Jana (1901), Hedvika (1909).
 Kohn Josef (1892) Drahotuše, obchodník střížním zbožím, manželka Růžena (1895), dcery Eliška (1926), Blanka (1928).
 Langer Zikmund (1908) Bludovice u Těšína, pekař, manželka Gizela (1913) její rodiče Morgensternová Regina (1884), Morgenstern Jakob (1883).
 Leschner Josef (1889) Přívoz, inspektor státních drah, manželka Růžena (1898)
 Liebl Berthold (1907), obchodní zástupce (přežil), jeho matka Jenni (1883)
 Liebermannová Berta (1896), syn Karel (1924), Mandl Isidor (1880)
 Markus Ludvík (1869) Bílovec, výrobce likérů, manželka Selma (1879), syn Arnošt (1900), manželka Ilse (1907), dcera Brigita (1931)
 Neumannová Marie (1898)
 Pless Otto (1881), manželka Ida (1887), dcera Herta (1912), syn Walter (1913)
 Pollach Felix (1880), manželka Markéta (1879), syn Artut (1918), dcera Karolina (1922) –přežila
 Pollach Julius Ing. (1882), manželka Štěpánka, MUDr., sestra Pollachová Berta (1879)
 Pollak Fritz (1907)
 Ries Josef (1899), manželka Anna (1898), dcera Fantiška (1929)
 Riesenfeldová Mel (1889), Eugenie (1893), Kamila (1887), Olga (1899)
 Rosenbaum David (1888), manželka Margaret (1894), Rosenfeld Rudolf (1893)

Rosenzweig Rudolf (1878) úředník z Nového Jičína, manželka Henrieta (1880)

Schlesinger Albert (1876), vrchní kantor, poslední učitel náboženství, manželka Jana (1885), bratr Vilém Schlesinger (1885)

Schlesinger Bedřich (1900), pekař, manželka Edita (1907), švagrová Malvina (1879), dcera Greta (1932)

Schönbeck Johann, MUDr. (1868), manželka Olga (1885)

Schneider Otto (1909), manželka Gertruda (1912), syn Harry (1935)

Schönfeld Bernard (1855), z Opavy – Schreierová Regina (1866)

Seidlerová Anna (1892), – Singerová Antonie (1871), její dcera Weilerová Gerta (1902), dcery Eva (1931), Edita (1932) – Signerová Regina (1861), vdova po obchodníkovi, – Spitzová Gizela (1885) z Bílovce

Steiner Alois (1874), obchodník s galanterií, manželka Berta (1884)

Suchařípa Ludvík (1883), přišel z Opavy, obchodník s galanterií, manželka Malvina (1891), dcera Lilli (1918)

Talský Leo (1896), bydlel v Drahotuších

Taussik Karel (1851), obchodník koloniálním zbožím, syn Adolf (1875)

Thorschová Alžběta (1867), vdova po řediteli židovské školy

Voglová Arnoštka (1864) obchodnice střížním zbožím, dcera Marie (1891)

Voglová Stefanie (1901)

Vogel Max (1873), manželka Henrietta (1894)

Weintraubová Charlotta (1882), dcera Berta (1908), Irma (1912)

Weisbrod Oskar MUDr. (1905), manželka Helma (1915), syn Tomáš (1937), dcera Jana Lea (1942)

Wieder Louis (1873), obchodník dobyt看em

Wlczek Emanuel (1900) pocházel z Kelče, zastřelen na útěku, manželka Irma (1898), synové Otakar (1928), Zdeněk (1931), Jindřich (1932), Ing. Wlczek Rudolf (1901), Klodilda (1870), syn Hugo (1897)

Židé, jmény uvedení v seznamech deportovaných z Hranic v roce 1942, se nevrátili a zahynuli. Byli členy židovské náboženské obce v Hranicích, kde také bydleli. K nim bylo třeba počítat dvě rodiny, bydlící už za republiky trvale v Drahotuších a Kelči, které však patřily k náboženské židovské obci v Hranicích. Židé bydlící v Hranicích se tu narodili, nebo se přistěhovali do Hranic ke svým příbuzným (z Opavy, Nového Jičína) ze slezského a moravského pohraničí roku 1939 po jeho připojení k Německu. Z deportovaných hranických Židů se roku 1945 vrátili z Terezína jen starší manželé Weissbrodovi (dříve nájemce hostince bývalého zámeckého pivovaru v Zámecké ulici), kteří měli doklady, že jsou zapsáni v katolické matrice v Uherském Brodě, jejichž židovský původ byl gestapu nejasný, proto byli ponecháni v Terezíně. Do transportu hranických Židů v roce 1942 nebyli zařazeni hraničtí Židé, kteří byli ženatí s křesťankami a byli proto zařazeni jen na nucené práce a v roce 1945 se vrátili do Hranic. Byli to okresní soudce ve Frýdku JUDr. Karel Rosenbaum (manželka Češka), Ing. Josef Goldstein (manželka Češka), JUDr. Otto Benisch (manželka Němka) a Waltr Hein (manželka Češka). Rosenbaumovi byl vrácen dům jeho rodičů na Horním podloubí a byl ustanoven židovskou náboženskou obcí v Ostravě za důvěrníka pro Hranice, po reorganizaci krajů roku 1960 a při-

pojení okresu Hranice k okresu Přerov a kraji Olomouc, byl členem náboženské židovské obce v Olomouci.

Protože starý židovský hřbitov v Hranicích, zrušený nacisty, byl městským národním výborem likvidován a upravován na park, byl Rosenbaum pohřben roku 1972 v Olomouci. Po návratu roku 1945 se Karel Rosenbaum (1892–1972) zabýval osudy židovské náboženské obce v Hranicích za okupace i po osvobození, historií a majetkoprávními záležitostmi a sepsal také citovaný seznam Židů náboženské obce hranické deportovaných roku 1942 a zahynulých, také jména a osudy vrátivších se Židů v letech 1945–1960. Zapůjčil mi k opsání také zpracovaný přehled odvozu zavazadel deportovaných Židů do Olomouce, zpracovaný gestapem, opatřený registračními čísly deportovaných Židů.

Uchoval také organizační plán přípravy odvozu povolených zavazadel členů hranické židovské náboženské obce z Hranic do sběrného tábora v Olomouci, provedeného dvěma nákladními auty, vypravenými do Hranic gestapem v Olomouci. Povolené zavazadlo muselo být opatřeno nalepeným registračním číslem deportovaného, přiděleným mu při registraci roku 1941 v Olomouci. Odběr zavazadla pro odvoz byl kontrolován při nakládání do auta se jménem a číslem deportovaného a jeho bydliště v Hranicích. Seznam obsahuje deportační číslo, celé jméno a rok narození deportovaného a přesnou adresu bydliště. Odběr zavazadel byl organizován pro hladké přejímání zavazadel podle stanoveného pořadí ulic a náměstí v seznamu. Odvoz byl proveden nepochybně jeden resp. dva dny před stanoveným nástupem odjezdu hranických Židů vlakem z hranického nádraží do Olomouce dne 22. června 1942.

Pro zpracování historie a historické topografie bývalé samostatné židovské obce Hranice se dochovaly v archivu Velkostatek Hranice (panství):

– Kniha domů židovské obce v Hranicích (1780–1792), překlad do němčiny židovské hebrejsky psané knihy domů, pořízený ve vrchnostenském úřadě hranického panství v Hranicích

– Kniha domů židovské obce, německy vedené v letech 1792–1885 s indexem

– Kniha držebních změn židovských domů 1792–1827

– sedm záznamních knih ke knize domů 1792–1861

– Kniha sedadel v synagoze 1806–1874 (vedená na zámku)

– Kniha převodů sedadel v synagoze 1806–1860

– dvě záznamní knihy ke knize sedadel v synagoze 1792–1861

Zcela dosud nevyužitým pramenem pro dějiny samosprávné židovské obce hranické a rodopis 120 familiantských rodin, poddaných hranické vrchnosti, povolených pro židovskou obec v Hranicích, jsou dochované německé matriky židovské obce hranické, založené roku 1784 a vedené vrchnostenským úřadem na hranickém zámku, a to: matrika narození, se zápisy od roku 1760 do roku 1846, matrika sňatků, se zápisy od roku 1789 do roku 1846, a matrika zemřelých od roku 1784 do roku 1846. Matriky jsou dnes uloženy ve Státním ústředním archivu v Praze ve fondu Židovské matriky měst a obcí v českých zemích pod inv. č. 526, 527 a 528. Kromě nich je tu uložena pod sign. 529 také matrika židovské náboženské obce založená v roce 1918 po vzniku Československé republiky, rozdělená do tří

části se zápisy narozených, oddaných a zemřelých od roku 1918 do roku 1939, s několika dodatky připsanými po roce 1945–1946. Matrika obsahuje životopisné údaje židovských rodin, žijících v Hranicích za 1. Československé republiky po zrušení samostatné židovské politické obce hranické a jejím sloučení s městem Hranicemi v roce 1920, až do nacistické okupace republiky roku 1939, násilné likvidace hranické židovské náboženské obce a transportu hranických Židů roku 1943 do Terezína a nacistických táborů smrti.

Otištěné dílčí práce k historii židovské obce v Hranicích

– Židé v Hranicích. ZK, XIV/1931–1932, s. 111–114. (Výpisy z register prvních křesťanských domů pozdější Židovské obce zastavených jejich majiteli v prvních letech třicetileté války židovským věřitelům, které nesměly být však zapsány do městských register do roku 1638.)

– Rvačka v židovské škole hranické r. 1793 o rajscké jablko (citron). ZK, XIX/1936–1937, s. 96.

– Židovská ulice v Hranicích. ZMHLT, březen 1985, s. 5–9. (S plánem židovských domů v ulici roku 1765 a fotografií dvou židovských domů na počátku 20. století.)

– Bývalá židovská radnice – obecní dům čp. 738 v Janáčkově ulici. ZMHLT, leden 1986, s. 4–9. (S fotografií domu a jeho podloubí.)

– Židovská obec v Hranicích do roku 1939. VL, 1989, č. 2, s. 18–22. (S plánkem domů č. I–XVIII z roku 1745, fotografiemi dvou židovských domů v roce 1906, židovské radnice, synagogy, židovského hřbitova s náhrobky a pečeti hranické židovské politické obce.)

– Okupace republiky v roce 1939 a hraniční Židé. ZMHLT, září 1989, s. 4–8, říjen, s. 13. (S fotografií Baronova obchodního domu z roku 1939 a výlohami olepenými tištěnými plakáty „Jüdisches Geschäft – Židovský obchod“.)

– Židovská náboženská obec v Hranicích za okupace republiky a její násilná likvidace nacisty v roce 1942. VL, 1990, č. 1, s. 15–17. (S fotografií Baronova obchodu s plakáty „Jüdisches Geschäft–Židovský obchod“.)

– Poslední hranický židovský rabín PhDr. Jakub Rabinowicz a jeho literární dílo. ZMHLT, březen 1979, s. 5–6. (Odešel roku 1937 do Palestiny.)

Dějiny hranických Židů a židovské obce v Hranicích v 19. a 20. století sepsal a otiskl roku 1929 Prof. Dr. J. Rabinowicz pod názvem „Geschichte der Juden in Mährisch Weisskirchen“ na stranách 381–386 v knize Hugo Golda „Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart. Ein Sammelwerk“, vyd. Brno 1929. Zde také otištěny fotografie domů ve staré Židovské ulici, templu, hřbitova, interiéru templu, židovské hebrejské obecní pečeti z roku 1730, dvou starostů obce, devíti rabínů a předních členů obce a posledního ředitele německo–hebrejské školy hranické Bertholda Thorsche.

e) Lázně Teplice nad Bečvou

Léčivé minerální prameny v údolí Bečvy na hranickém předměstí, nazývané hranická teplice, byly známé hranickým měšťanům a nájemcům hra-

nické městské lázně už na počátku 16. století. Vodu používali k léčení zvláště revmatických bolestí.

V roce 1520 přijel do Hranic a pobýval ve svém domě na náměstí Vilém z Pernštejna, majitel hranického panství a rodových pernštejnských statků v Čechách a na Moravě, trápený bolestmi těžké dny v nohou a léčil se tu čtyři měsíce teplickou uhličitou vodou.

V polovině 16. století dal nový majitel města a panství Jan Kropáč z Nevědomi, který pátral na panství po železné rudě, prokopat svah země v Teplicích u řeky, z něhož vytékaly železité vodní prameny. Kopáním uvolněné prameny minerálních vod dal svést v místech za pozdější lázeňskou budovou do kameny vydlážděné jámy. Minerální prameny byly pak využívány v dřevěné boudě vystavěné nad prameny lazebníkem hranického městské lázně k léčebným sedacím koupelím pacientů apod.

Za třicetileté války byla dřevěná chalupa stojící nad prameny poničena včetně pramenů, k léčebným účelům bylo vše obnoveno a zprovozněno až v 18. století. Pro snadnější přístup k pramenům a lázeňské boudě na levém břehu řeky Bečvy, zejména pacientů bydlících v Hranicích, dala vrchnostenská správa panství postavit ze silnice na pravém břehu Bečvy na druhý břeh řeky vysokou dřevěnou lávku, podepřenou silnými dřevěnými vzpěrami, vedoucí přímo k budově hospody na levém břehu řeky, čepující zámecké hranické pivo. Umožněno tak cestujícím do města a zejména vracějícím se z městských trhů v Hranicích do přilehlých vesnic navštívit hostinec.

V roce 1775 dal majitel panství kníže Karel z Dietrichštejna postavit vedle pramenů a lázeňské budovy zděnou barokní kapli, dosud stojící, zasvěcenou sv. Peregrinovi, patronu cestujících a poutníků, s oltářem ke sloužení mší i pro modlitby pacientů. Oltář zdobí oltářní obraz představující sedícího světce, vzývajícího pomoc Boží, jehož zraněnou obnaženou nohu ošetřuje a obvazuje andílek. Kaple měla nepochybně zvýšit význam lázní a posilovat víru pacientů v uzdravení.

První zděnou jednopatrovou lázeňskou budovu v Teplicích pro ubytování a léčení koupelemi pacientů dal zbudovat podle vzoru lázní v Trenčanských Teplicích na Slovensku na místě starého shromaždiště minerálních pramenů a dřevěné budovy v sousedství barokní kaple sv. Peregrina v roce 1815 kníže František z Dietrichštejna, majitel hranického a dalších dietrichštejnských panství na Moravě a v Čechách. Nová lázeňská budova, zachycená roku 1825 na obraze brněnského malíře Františka Richtera, měla v přízemí 24 lázeňských koupelen a v prvním patře deset pokojů pro ubytování hostů. Zvýšená návštěvnost teplických lázní vedla ke značnému opotřebování a v roce 1864 bylo užíváno již jen 14 koupelen, ostatní byly sešlé a nepoužitelné. Lázně Teplice zdědila při dělení dietrichštejnských panství v roce 1862 spolu s panstvím Lipník nad Bečvou a Hranice hraběnka Gabriela z Hatzfeldu, rozená z Dietrichštejna. Sama zjistila zchátralý stav lázeňské budovy v Teplicích, dala ji zbořit a na jejím místě nechala vystavět novou dvoupatrovou lázeňskou budovu s rovnou střechou v italském stylu a v nedalekém sousedství druhou jednopatrovou lázeňskou budovu ve švýcarském slohu s dřevěnými balkóny apod. V první lázeňské budově bylo v přízemí 17 koupelen kromě strojovny na rozvod

vody, v prvním patře 12 vkusně vybavených pokojů, v druhém patře 13 pokojů pro lázeňské hosty. V druhé švýcarské budově byl v přízemí velký společenský salon a restaurace, v prvním poschodí 10 pokojů pro lázeňské hosty. Obě lázeňské budovy byly brzy nato spojeny dřevěnou krytou spojovací chodbou, postavenou pro usnadnění společenského styku s jinými návštěvníky lázní a lázeňské restaurace, zejména o nedělích apod. Hraběnka Gabriela z Hatzfeldu měla sama pro sebe oddělenou koupelnu v lázeňské budově, ale už v roce 1871 pronajala lázně Teplice nad Bečvou lékaři dr. G. Hadingerovi z Vídně, později byly pronajímány dalším nájemcům, o nichž podrobněji viz v otištěných dílčích pojednáních v závěru této práce. Obě lázeňské budovy v Teplicích, vystavěné roku 1865 Gabrielou z Hatzfeldu, byly využívány nájemci až do roku 1931.

V roce 1931 byla stará dvoupatrová lázeňská budova přestavěna a zvýšená na čtyřpatrovou budovu. Přízemí, první a druhé patro byly vybaveny moderními vanovými koupelnami, ve třetím a čtvrtém poschodí bylo zařízeno 36 pokojů pro ubytování lázeňských hostů. Pro ubytování bylo postupně vybudováno několik dalších pensionů, v roce 1936 byla postavena na místě staré nová restaurační budova. Obě lázeňské budovy s menšími zlepšeními slouží podnes.

Poštovní styk lázeňských hostů a návštěvníků teplických lázní v době lázeňské sezóny (květen–září) zajišťovala od 80. let 19. století pošta v Hranicích zřízením své poštovny v lázních, která tu trvala i za první republiky. Poštovní posel poštovního úřadu v Hranicích dopravil v lázeňské sezóně denně listovní poštu, došlou pro Teplice do Hranic správě lázní k dalšímu doručení a odnášel listovní korespondenci, vloženou do poštovní schránky, umístěné na budově lázní opatřenou obdélníkovým razítkem teplické poštovny. Zásilky dopravil na poštu do Hranic, kde po orazítkování poštovních známek denním razítkem hranické pošty byla zařízená jejich další doprava. Obdélníkové razítko poštovny za Rakouska mělo dvouřádkové německo–české označení „Teplice (Hranice)“ za první republiky „Teplice n. B. (Hranice)“. Samostatný poštovní úřad Teplice nad Bečvou byl v Teplicích zřízen a otevřen v nové budově poblíž lázeňské restaurace lázní Teplice nad Bečvou 1. července 1932 a na železniční trati Hranice–Valašské Meziříčí zřízena a postavena železniční stanice Teplice nad Bečvou místo staré dřevěné boudy železniční zastávky proti lázeňské budově. Tímto spojením byla posílena prestiž lázní celostátního významu.

Staré pohledy na lázně Teplice nad Bečvou a první informační německé lékařské brožury, doporučující léčbu v Teplicích a její výsledky.

– Pohled na novou jednopatrovou lázeňskou budovu v Teplicích za řekou Bečvou pod lesnatým kopcem, v sousedství staré barokní kaple sv. Peregriana, patrona poutníků. Aquarelový obraz, malovaný roku 1825 brněnským malířem Františkem Richtrem (1774–1860), nyní ve sbírkách Moravské galerie v Brně. Označen „Bad Teplitz bei Mährisch Weisskirchen an der Betschwa“.

– Pohled na lázeňskou budovu s kaplí a dřevěným mostem přes řeku Bečvou, vedoucí z pravého břehu a silnice do Hranic na levý břeh. Kresba z roku 1835 od Jana Erazima Wocela, uložená v Okresním vlastivědném muzeu v Kutné Hoře v pozůstalosti Wocelově, rkp. K 21.

– Pohled na novou dvoupatrovou lázeňskou budovu v Teplicích nad Bečvou dostavěnou v roce 1865, stojící vedle staré barokní kaple sv. Peregrina, kresba tužkou Thadeuse Milliana, kreslíře a spisovatele v Hranicích, z roku 1866, pořízená jím jako ilustrace k jeho německému pojednání, propagujícímu léčbu v Teplicích a jeho krásné okolí, které zaslal majitelce lázní a panství Lipníka a Hranice hraběnce Gabriele Hatzfeldové do Vídně. Brožura však nebyla vydána a zůstala v rukopise v archivu velkostatku Lipník nad Bečvou. Kresba zachycuje dvoupatrovou budovu lázní s rovnou střechou z boční strany vstupu do lázeňské budovy od kaple formátu 18,5 x 12 cm, kresba je součástí Millianova rukopisu.

– Druhý pohled na lázeňské budovy v Teplicích, kreslený tužkou Tadeášem Millianem roku 1866 pro jeho propagační brožuru o lázních Teplicích nad Bečvou, jím signovaný, formátu 12 x 15 cm, zachycuje budovu kaple, vlastní lázeňské budovy a restaurační budovu, dřevěnou lávku přes řeku Bečvu. Lázeňská budova má přízemí, dvě patra a plochou střechu se zábradlím dokola. Kresba z archivu velkostatku Lipník nad Bečvou byla zapůjčena roku 1935 nájemci lázní Teplíc nad Bečvou L. Říhovskému pro malou historickou expozici v budově lázní.

– Celkový pohled na lázně Teplice z roku 1867 zachycuje zděnou dvoupatrovou budovu a okolní objekty s lesnatým pozadím, formát kresby 14,5 x 8,5 cm, sig. L. Hahn, Vídeň. Kresba reprodukována jako obrazová příloha tiskem vydané brožury o lázních Teplicích L. Gottlieba Krause, vydanou ve Vídni v roce 1867 hraběnkou Gabrielou Hatzfeldovou, majitelkou lázní.

První novodobá chemická analýza minerálních pramenů v Teplicích a jejich vyhodnocení pro léčebné využití byla předložena a otištěna 22. března 1866 v 53. sv. Zpráv o zasedání císařské akademie věd ve Vídni pod názvem Beiträge zur Kenntnis der Mineralquellen im Kaisertum Österreich von S. Streit und W. Holeček. 1) Chemische Analyse der Mineralquelle „Teplitz“ bei Weisskirchen in Mähren, nově zpracovanou a otištěnou současně s pojednáním 2) o chemické analýze minerálního pramene „Some-raubad“ u Nového Jičína.

Zvláštní otisk obou analýz ze zpráv sezení císařské akademie věd ve Vídni o 24 stranách (o Teplicích s. 1–13, o pramenech u Nového Jičína s. 14–24). V závěru obou pojednání děkují oba autoři hraběnce z Hatzfeldu (majitelce hranického panství) a ostatním pánům, kteří pomáhali při provedení podniku.

– Das Mineralbad bei Weisskirchen von Thadeus Millian, německý rkp. o 17 stranách popisující prameny, jejich chemickou analýzu a léčivé účinky uhličitých vod, nádherné okolí obou stran řeky Bečvy, proslulou pro past a jiné přírodní krásy.

Millian v dopise datovaném 4. března 1867 adresovaném správci panství Lipník nad Bečvou – Hranice v Lipníku, jemuž rukopis zaslal, uvádí, že brožura by obsáhla 5 archů tisku nejmenšího 80 formátu, s dřevorytným pohledem na lázně. Podle vyjádření knihtiskaře Procházky v Těšíně by jedna brožura stála při tisku aspoň 1000 výtisků 20 až 24 krejcarů.

Rukopis Millianovy brožury o lázních Teplicích zasláný správcem velkostatku Lipník nad Bečvou – Hranice majitelce obou statků hraběnce

Gabriele Hatzfeldové do Vídně, jí však nebyl schválen k vydání tiskem, protože mezitím byla v roce 1867 vydána brožura vídeňského Dr. Med. Gottlieba Krause. Proto vrátila rukopis Millianova pojednání o lázních Teplice nad Bečvou až v roce 1871 svému správci do Lipníka dopisem datovaným v Schönsteínu 2. listopadu 1871 s vysvětlením a uznáním Millianova vyprávěcího umění, jímž nadšeně popisuje přírodní krásy okolí lázní. Práce však postrádá více věcných informací o lázeňské léčbě a léčebných výsledcích. Millianův německý rukopis popisující lázně Teplice a krásy okolní přírody zasluhoval by vydání v českém překladu. Millian vydal tiskem už v roce 1855 německou informační knížku propagující pití mléka a přírodní léčbu prostřednictvím pobytu ve venkovské přírodě v okolí Rožnova pod Radhoštěm, přírodní krásy výstižně líčí jako malíř. Knižka vyšla nákladem knihtiskaře Procházky v Těšíně.

– „Der Curort Mährisch Teplitz“ vom medizinischen Standpunkte geschildert von L. Gottlieb Kraus, Doctor der Medicin und Chirurgie (s dřevorytným pohledem na lázně Teplice sign. L. HAHN jako přílohou), v úvodu věnování hraběnce Gabriele z Hatzfeld–Weisweiler rozené hraběnce z Dietrichsteinu–Proskau–Leslie, majitelce a budovatelce nových lázní Teplíc nad Bečvou. Brožura vydána ve Vídni 1867.

Brožura o 28 stranách textu pojednává v 8 kapitolách o podnebí, klimatických poměrech lázní, minerální vodě, chemické analýze, o pramenech, léčebných prostředcích a lokálních poměrech, propasti, cenovém tarifu lázní a domácím řádu.

– V roce 1880 byla ve Vídni vydána nová informační brožura kapesního formátu, propagující uhličité koupele, nazvaná „Curort Teplitz bei Mährisch Weisskirchen“, sepsaná Dr. Med. G. Hadingerem, o 36 stranách textu, s úvodním věnováním autora dr. Franzi Schneiderovi, který provedl chemickou analýzu. V 7 kapitolách pojednává o historii, poloze a klimatu lázní, geologických poměrech teplického údolí a okolí, fyzikálních vlastnostech a chemickém složení teplické minerální vody, léčebných účincích, prostředcích, zábavách, promenádách, železničním a poštovním spojení. V závěru je připojen domácí řád lázní a tarify cen.

Otištěné dílčí práce k dějinám lázní Teplíc nad Bečvou

– Hranická obecní lázeň a Teplice. ZK, XVI/1932–1933, s. 64. (Držel je hranický lázebník.)

– Neznámý pohled na lázně Teplice n. B. z roku 1835. ZMHLT, červen 1983, s. 6–9. (S reprodukcí kresby J. E. Wocela.)

– Novostavba lázeňské a restaurační budovy v lázních Teplících n. B. roku 1865 a první nájemci lázní. ZMHLT, červenec–srpen 1983, s. 2–6. (S pohledem na lázeňskou budovu z roku 1867.)

– Lázně Teplice n. B. v letech 1880–1930. ZMHLT, červenec–srpen 1985, s. 3–6. (S fotografií lázeňské zahradní restaurace.)

– Lázně Teplice n. B. za posledních majitelů a nájemců v letech 1930–1948. ZMHLT, září 1985, s. 4–6. (S fotografií staré lázeňské a restaurační budovy.)

– Barokní kamenná socha svatojánská na skále u Teplíc n. B. ZMHLT, červenec–srpen 1986, s. 6–8. (S fotografií sochy na skále.)

– Hledání pokladu křišťálovým kamenem „Viza“ na hradisku nedaleko Teplic n. B. a jeho dobývání v roce 1773. VL, XIV/1988, č. 2, s. 35–38. (Se situačním plánkem hradiště.)

Příloha

Připojuji popisy tří právozárečných velkoměšťanských domů čp. 87, 88 a 13 na náměstí, jejichž historii jsem zpracoval pro Zpravodaj města Hranic v roce 1989, pro zastavení jeho vydávání počátkem roku 1990 nebyly však už otištěny.

DŮM VILÍMOVSKÝ čp. 87 NA VÝCHODNÍ STRANĚ NÁMĚSTÍ,

bývalý renesanční dům purkmistra Jana Poláčka, odsouzeného ke stě-tí mečem pro odboj města v roce 1627.

Dvoupatrový řadový městský dům čp. 87 na náměstí dostal svou dneš-ní střízlivou podobu po velkém požáru, který vyšel 1. července 1921 z cuk-rářské dílny M. Maudrové v domě čp. 90 a rozšířil se na sousední domy čp. 91 a 89 až 87. Shořelý starý jednopatrový měšťanský dům s půdním pat-rem byl v letech 1922–1923 zcela nově přestavěn na dvoupatrový dům a opatřen moderní užitkovou fasádou s dvěma trojitými okny v obou pat-rech domu, v přízemí s dvěma vstupy do domu a do obchodu s výlohou.

Starý zbořený velkoměšťanský dům, který stál na parcele dnešního domu, má bohatou historii. Jeho majitelé a obyvatelé hráli v historii měs-ta často významnou úlohu. Už v 50. letech 16. století patřil tento právo-zárečný šenkovní dům přednímu měšťanu, soukenickému mistru Pavlovi Solnickému, který jej měl při založení nových purkrechtních kniha měst-ských domů v roce 1583 již zcela zaplacený. Solnický byl od sedmdesátých let městským konšelem, roku 1577 městským rychtářem, 1575 a 1579 mladším (tj. druhým) purkmistrem města a v letech 1581 a 1583 stál v čele města Hranic jako starší (tj. první) purkmistr. Solnický dům renesančně přestavěl. Po smrti své ženy se znovu oženil s Annou Bílou, dcerou před-ního přerovského měšťana, zemřel však již roku 1587.

Dům se všemi rolemi, lukami, zahradami patřícími k tomu domu i se všemi svršky a ostatním domovním příslušenstvím koupila od městského úřadu vdova Anna Solnická za 2000 zl. Zavdala hned 400 zl., ročně měla dům splácet po 50 zl, z nichž si vyhradila polovinu, druhá polovina patři-la Jakobovi Solnickému, synu zemřelého Pavla Solnického z prvního man-želství.

V roce 1599 se vdova Anna Solnická znovu provdala za soukenického mistra Matesa Melče. O bohatství vdovy Anny svědčí tzv. výminka ve sva-tebních smlouvách s Melčem, již si vyhradila 1000 zl, které má při obci přerovské, odkud pocházela, 3 pouzdra stříbrných lžic, 3 pozlacené stříbr-né pásy aj. Melč však zemřel již roku 1602 a jeho vdova Anna roku 1604. Kamenné náhrobky obou manželů s jejich vytesanou postavou v tehdej-ším městském oblečení, s dlouhými českými nápisy, byly po zrušení sta-rého farního kostela a hřbitova u fary zazděny do ohradní zdi nového hřbi-tova sloužícího dodnes. Byly tu ještě ve 20. letech 19. století, kdy si je obkreslil a nápisy věrně opsal hranický měšťan a spolupracovník J. H. A.

Gallaše, obchodník Antonín Dvořák. Jejich popis a texty nápisů obou náhrobků jsem otiskl ve ZMHLT, červen/1977.

Protože vdova Anna Solnická dům na náměstí se vším příslušenstvím sama po manželovi roku 1587 koupila a do roku 1604 jej ročně splácela, prodali její dědicové rytíř Florián Telecký z Eybenstálu, měšťan v Tovačově, a Václav Ambrož, měšťan a purkmistr v Přerově, s povolením hranické vrchnosti Zdeňka Žampacha z Potenštejna dům po ní pozůstalý se dvěma zahradami na Farářství a stodolou, též s jednou zahradou, ležící za mosty v Drahotuchu, s rolí „u chodníka, kudy se ke Kostelíku jde“, vedle role Jíry Bašty, i s loukou v Oboře a druhou, ležící nad obecním stavem, a jiným domovním příslušenstvím za 2100 zl. Jakubovi Solnickému, synu zemřelého Pavla Solnického. Ten prodal proto svůj dům Horáckovský, který si koupil roku 1597 za 1500 zl (čp. 89, viz ZMHLT, leden/1988) a převzal otcovský dům po zemřelé maceše.

Jakub Solnický, soukenický mistr a obchodník se sukny ve velkém, byl rovněž městským konšelem. V letech 1601, 1612 a 1613 byl městským rychtářem, roku 1616 mladším purkmistrem města. Svou dceru Annu prodal již roku 1617 za obchodníka Jiříka Pustiměřského z Blanska, obyvatel městačka Židlochovic, který po smrti Solnického prodal jeho dům na hranickém náměstí roku 1642 se vším příslušenstvím za 2100 zl Janu Poláčkovi, který byl toho roku starším purkmistrem města Hranic. Poláček měl v té době vlastní měšťanský dům na náměstí a druhým sňatkem získal další městský dům na Horním podloubí (viz ZMHLT, květen/1988 a listopad/1989). Oba tyto domy prodal a nastěhoval se s rodinou do domu Solnických na náměstí.

Po konfiskaci a darování hranického a lipnického panství císařem Ferdinandem II. roku 1622 olomouckému biskupovi – kardinálu Dietrichštejnovi, „vzpíral se Poláček podle svědectví J. A. Komenského jako člen jednoty bratrské přestoupit na naléhání jezuitů, kteří prováděli rekatolizaci měšťanů obou panství, na katolickou víru, klekl na kolena a ruce vzpínal, aby mu raději hlavu vzali a nečinili násilí jeho svědomí“. Potom však jako jiní měšťané přestoupil, aby mohl provozovat řemeslo a obchod, šenk piva a vína na domě.

Když se však válečné události obrátily v neprospěch císaře Ferdinanda II. a k Hranicím na podzim roku 1626 přitáhla luterská vojska dánského krále s vojskem Mansfeldovým, v němž byl též oddíl moravských emigrantů, vedený bývalým hranickým panským úředníkem Václavem Molem z Modřelic, rytířem Alexandrem Holubem z Nadějova, držitelem svobodného mlýna v Hranicích, a město Hranice oblehli a vyzvali ke vzdání, otevřeli jim měšťané na příkaz staršího purkmistra Adama Burkeše městské brány. Burkeš jim vydal i slabou císařskou posádku na zámku s jejím velitelem. Měšťané a také Poláček se zcela zapojili do boje proti císaři a hranické vrchnosti, olomouckému biskupovi Dietrichštejnovi. Dánská vojska osvobodila a obsadila toho roku velkou část Slezska a severovýchodní Moravy až po město Lipník nad Bečvou, střezžený silnou císařskou posádkou na hradě Helfštýně. Poláček se zřekl katolické víry, přísahal s měšťany věrnost dánskému králi, přednášel přísahu věrnosti vesničanům ve všech vesnicích hranického panství aj.

Když pak se v létě 1627 válečná situace obrátila a k Hranicím se opět přiblížila vojska císařská a oblehla město, vyzýval Poláček jako zvolený první purkmistr toho roku velitele malé dánské posádky na zámku, aby nedovolil vojákům složit zbraně, aby bojovali, že měšťané budou také bojovat a bránit město. Po dobytí města byl Poláček sesazen z úřadu a spolu se starším purkmistrem Adamem Burkešem, který vydal roku 1626 město nepříteli, a jinými provinilými měšťany zatčen a v železech vsazen do vězení na zámku. Městu byla konfiskována a zrušena všechna privilegia i hrdelní právo. Po vyšetření viny každého provinilého vyšetřovací komisi byla řada měšťanů odsouzena k trestu smrti stětím, vesničtí vůdci odboje k trestu smrti oběšením na šibenici, postavené před Horní bránou městskou. Jiní provinilci byli odsouzeni k dlouhému vězení a vysokým peněžním pokutám. Hrdelní exekuci nesměl vykonat hranický kat, ale kat města Lipníka, které neotevřelo brány nepříteli, jehož primátor byl proto také ustanoven Dietrichštejnem za člena vyšetřovací a exekuční komise. Poprava staršího purkmistra Adama Burkeše a hlavního pobočníka zahynulého vojenského velitele obrany města na zámku Lukáše Kremze a dalších odsouzců byla provedena dne 16. října 1627 na náměstí u městského pranýře. Také odsouzený sesazený první purkmistr města roku 1627 Jan Poláček a konšel Křenek klečeli již u pranýře s odhalenými hrdly a čekali, kdy budou katem vzati a popraveni. Poláček dostal v poslední chvíli před popravou milost, byl však odsouzen k vysoké peněžní pokutě 200 dukátů, do jejichž zaplacení však vsazen opět v železech do vězení na zámku. Zrušená městská privilegia byla městu zčásti vrácena teprve v roce 1629, když všichni měšťané po nové přísaze poddanské věrnosti přestoupili opět na katolickou víru. Právováreční měšťané ztratili však právo šenku vína, které si присvojila a vyhradila vrchnost. Také Poláček přestoupil a stal se horlivým katolíkem. Aby prokázal věrnost a oddanost vrchnosti, pověřil jej Dietrichštejn už v roce 1629 opět úřadem prvního purkmistra města a později znovu v letech 1631 a 1633. Když potom 19. března 1641 zemřel ve věku „okolo 70 let“, jak uvádí farní matrika, byl pochován jako vážený přední měšťan ve farním kostele.

Jeho vdova Kateřina Poláčková přežila na domě bědná poslední léta třicetileté války, dobytí a zplundrování domu a celého města švédskou armádou Königsmarkovou v roce 1645 a zemřela ve svém domě roku 1655 ve věku 82 let. Podle soupisu majetku měšťanů z jara 1644 měla Kateřina Poláčková ještě kromě městského domu dvůr na předměstí, dvě krávy a na zimu vysetého 11 měřic. V zápisech o ročních splátkách na domě, které platila do roku 1654, je velmi cenná zmínka, že splátku 10 zl. v roce 1651 platil její zeť Pavel Řehula, který si vzal roku 1633 jako tehdy bohatý kupec za ženu Poláčkovu dceru Kateřinu. Poláčkovský dům byl za drancování městských domů švédskými vojáky po dobytí Hranic roku 1645 ve špatném stavu a po celou dobu války nebyl opravován. Bídu hranických měšťanů po válce dokazuje zápis, že zchudlý Řehula musel při převzetí domu postavit 10 měšťanů jako rukojmí, kteří se za něho zaručili, že bude roční domovní splátky řádně platit a dům opravovat. Jeho syn Jan Řehula vyměnil dům tzv. frejmarkem roku 1691 měšťanu Pavlu Fendrychovi za jeho dům. Ale už roku 1696 koupil ten dům zčásti opravený holešovský měšťan

Jan Burků a od roku 1725 patřil jeho vdově, po níž byl roku 1737 připsán její dceři Anně Königové a roku 1761 Františkovi Königovi, oceněný jen na 600 zl.

Po Königově smrti roku 1771 koupil dům ve veřejné licitaci za 1256 zl. rýnských Antonín Dernický, hranický „předměšťan na Dlážce“. Tak se od konce 16. století nazývala část dnešní ulice Komenského od mostku z města přes potok Ludinu až po Hřbitovní ulici, která byla zčásti vydlážděná, aby pohřební průvody z města na bratrský hřbitov (později nový městský hřbitov) se nebrodily blátem předměstské ulice. Po smrti Dernického byl dům oceněný na 1200 zl. připsán jeho synovi Leopoldu Dernickému, soukenickému mistru a obchodníku sukny. K domu patřila též paseka za 150 zl, zahrada na Farářství za 150 zl a stodola u hřbitova za 50 zl.

Leopold Dernický šenkovní dům na náměstí barokně přestavěl a v roce 1791 si jej dal soudně odhadnout. Byl ošacován přísežnými znalci na 3000 zl. rýnských. Už příštího roku byl zapsán podle testamentu Dernického jeho vdově Viktorii, která po sňatku s bankálním kontrolorem Franzem Brankem prodala roku 1800 právovárečný dům s příslušenstvím za 6300 zl. měšťanu Josefu Watzlawikovi. Zaplatil hned 1300 zl., 1000 zl. měl složit do konce října, zbytek 3000 zl. do tří let kromě 5% úroku. Paseky se stromy, všechny polnosti oceněny na 1200 zl., stodola se zahradou na 100 zl. Watzlawikovi patřil dům do roku 1818, kdy jej prodal své sestře Thekle, ovdovělé Petschnerové, pro jejího nezletilého syna Ignáce Petschnera za 8000 zl. vídeňské měny, ale už roku 1820 koupil dům soukenický mistr Josef Heinrich za 3200 zl. konvenční měny a ten jej měl až do své smrti. V roce 1836 po stavebních úpravách byl dům oceněn na 4124 zl. konvenční měny. Po Heinrichově smrti roku 1874 byl dům zapsán jeho vdově Františce Hořínové z Hranic v ceně 5000 zl. rakouské měny, prodala jej však už příštího roku manželům Josefu a Anně Niessnerovým, kteří jí zaplatili za dům 1000 zl. rakouské měny a ještě povolili Heinrichové a jejímu synu, barvíři Josefovi užívat zadní byt v domě do konce života. Byl to spekulativní kup, když význam města Hranic, jako sídla vojenských škol narůstal, i boj o jeho ovládnutí Němci. Už po dvou letech Niessner dům opět prodal za tutéž cenu 10 000 zl manželům Sigmundovi a Rosálii Krausovým. Těm patřil dům s obchodem v přízemí do 1. desetiletí 20. století., kdy jej koupil sklenářský mistr František Vilím, který měl do té doby sklenářský obchod v domě čp. 91 na náměstí.

Když dům v r. 1921 při velkém požáru městských domů východní strany náměstí zcela vyhořel, dal jej Vilím zbořit a postavil na jeho místě nový dvoupatrový dům se sklenářským obchodem v přízemí. Bylo to pak až do okupace jediné velké sklenářství ve městě, které provádělo nejen všechny sklenářské práce stavební a odborné práce sklenářské, rámování obrazů, zrcadel apod., ale i prodej ozdobného skla a veškerého druhu porcelánu, kameniny aj. Později patřil dům s obchodem jeho synu a vdově, koncem 30. let byl připsán Zdeně Vilímové, provdané Juřicové.

Po zrušení sklenářství byla přízemní prodejna v posledních letech upravena pro umístění prodejny „Oděvy“. Kromě moderní výlohy byly upraveny nově také samostatné schody do prodejny a do zadních přízemních prostor a bytů v 1. a 2. poschodí. Památkový průzkum základů zbořeného

starého měšťanského renesančního domu, zejména sklepních prostor nebyl dosud proveden.

Dům vystavěný na původní středověké domovní parcele je nedílnou součástí historického jádra města, jeho náměstí a dokumentuje užitkovou přestavbu historických center našich měst ve 20. letech našeho století.

Prameny: Purkrechtní, pozemkové a městské knihy a farní matriky města Hranic.

DŮM REICHOVSKÝ čp. 88 S POSLEDNÍM OTEVŘENÝM DOMOVNÍM PODLOUBÍM NA NÁMĚSTÍ

Až do přestavby a renovace provedené v letech 1987–1988 měl tento jednopatrový řadový městský dům s nadstavěným půdním patrem na východní straně náměstí v přízemí domovní podloubí, otevřené velkým obloukem loubí na náměstí. Byl to poslední tzv. velkoměšťanský dům na náměstí se zachovalým nezazděným podloubím, které vedlo ještě v polovině minulého století pod všemi domy na náměstí a v ulicích vybíhajících z náměstí. Podloubí ostatních domů na náměstí byla v 2. polovině 19. století vesměs zazděna a upravena na obchodní prodejní místnosti, některé domy na náměstí byly však tehdy zcela zbořeny a od základů nově postaveny.

Přestavěný dům čp. 88 stojí na domovní parcele vyměřené mu při plánovitě výstavbě náměstí a jednotlivých právovárečných domů ve městě za Viléma a Jana z Pernštejna na konci 15. a na počátku 16. století, kdy bylo město také opevněno kamennými hradbami, věžemi a branami. Starý jednoduchý gotický dům byl koncem 16. století renesančně upraven. V roce 1921 byly střecha domu a půdní patro zcela zničeny požárem a dům byl pak jen nouzově opraven.

Z nejstarších částí domu se podnes dochovaly hloubkové sklepy pod domem, z nichž větší sklep, situovaný pod bývalým domovním podloubím, zaklenutý příčnou kamennou klenbou mírně lomeného oblouku, je spojen úzkou přístupovou chodbičkou s druhým zadním menším příčným sklepem pod budovou. Obdobně jsou situovány hloubkové sklepy i jiných měšťanských domů, pokud se dochovaly v původním stavu. Menší sklep je vždy na více ohrožené straně domu k městské hradební zdi. Z doby renesančních stavebních úprav domu se dochoval v přízemí za bývalým domovním podloubím vstupní prostor mázhauzového typu s půlkruhovou valenou klenbou, porušený pozdější vestavbou kvelbu s výšečovou klenbou. Zadní prostory přízemí a místnosti 1. poschodí měly již před nynější přestavbou domu rovné stropy pozdně barokních úprav. Z přízemí vedlo schodiště do 1. patra, odtud opět do zvýšeného půdního patra domu se třemi slepými půdními okny, z nichž prostřední bylo v 19. století prolomeno a opatřeno oknem.

Nejstaršími městskými knihami doloženým držitelem tohoto starého právovárečného domu (nyní čp. 88) byl v polovině 16. století měšťan Martin Doška, který zemřel jako bezdětný vdovec roku 1572. Městská rada prodala proto roku 1573 dům se zahradou v Drahotuchu za 550 zl. měšťanu Štěpánovi Bublovi. Složil hned 60 zl., ročně měl dům splácet 14 zlatými. Po jeho smrti roku 1585 připadl dědickým právem jeho bratrovi Jiříku Bublovi jinak Skřečkovvi, který jej však ještě téhož roku prodal i se

zahradou Johanesovi Herbeliovi Kyjovskému, mladšímu radnímu písaři města Hranic, za 650 zl. Kyjovský měl ve městě již dříve měšťanský dům na rohu náměstí (dnešní lékárna čp. 5, viz ZMHLT, květen/1984), který získal sňatkem s dcerou Martina Jiříkového, musel jej však roku 1584 prodat na přání vrchnosti úředníku (správci) hranického panství rytíři Stanislavu Czzyrnovi z Runsperka za 1100 zl. Herbelius byl mladším radním písařem města Hranic do smrti staršího radního písaře Václava Aujezdeckého roku 1595, kdy se stal jeho nástupcem. Byl pak starším radním písařem města Hranic až do své smrti roku 1600. V roce 1588 se Herbelius znovu oženil s Kateřinou, vdovou po knězi Šimonu Brodském, správci (faráři) církve podobojí (luterské) v Hranicích, která si vymínila ve svaatebních smlouvách „50 zlatých, jedno lůže šatů a toho statku, který má po rodičích v Ostroze“ (Uherském Ostrohu), odkud pocházela. Také Herbelius si vymínil 50 zl. ze statku, který měl v Kyjově a v Morkovicích, odkud pocházeli jeho rodiče. Herbelius se pak oženil ještě potřetí, roku 1600 však zemřel. Městský úřad prodal na místě nápadníků a přípovědníků pozůstalý dům se dvěma zahradami za 700 zl. obchodníku sukny Matěji Makovičkovi Prostějovskému, který si vzal mladou Herbeliovu vdovu Ludmilu za ženu. Z městských knih se dovídáme také o osudu Herbeliova sirotka z prvního manželství, Jana Kyjovského, který byl dán na učení krejčovskému řemeslu k Šebestiánu Chládkovi, jemuž bylo zapláceno toho roku za učení chlapce 4 zlaté ze sirotčích peněz, uložených na radnici, též vydáno 7 1/2 grošů sirotku na střevice aj.

Makovička dům dlouho nedržel. Koupil si jiný větší dům a dům po Herbeliovi prodal již roku 1605 soukeníku Vavřincovi Lazyckému. Ten přikoupil k domu zahradu u městské Mlýnské brány (Černotínské brány), brzy však zemřel. Jeho vdovu Oršulu si vzal roku 1610 za ženu měšťan Jan Nebesák a převzal od ní i dům k dalšímu placení.

V roce 1627 po opětném dobytí města Hranic císařskou armádou prodal Nebesák svůj dům soukenickému mistru Václavu Vysockému za 700 zl. Ani ten dům dlouho nedržel a roku 1635 jej prodal řeznickému mistru Janu Masalíkovi za 700 zl. a sám si koupil větší měšťanský dům na Dolním podloubí proti radnici (čp. 21, viz ZMHLT, duben/1988) za 1200 zl., ale přepočítal se. Když byl dům v roce 1645 při dobývání města švédskou armádou Königsmarkovou dělostřeleckou palbou z předměstí Motošín silně poškozen a vyhořel, opustil Vysocký spálený dům a zběhl z města.

Masalík si dům na náměstí do roku 1641 zcela zaplatil, když mu roku 1639 Vysocký prodal celou svou tzv. spravedlnost na tom domě 595 zl. (tj. peníze, které mu měly být placeny z tohoto domu v ročních splátkách) za hotově složených 100 zlatých. Podle daňového soupisu majitelů domů ve městě z jara 1644 se Masalík živil řemeslem řeznickým a měl dvě krávy. Jako majetnější měšťan v bedných letech třicetileté války byl od roku 1631 do roku 1641 každoročně volen měšťany a potvrzován vrchností za mladšího purkmistra města, od roku 1645 do roku 1652 byl starším (prvním) purkmistrem města Hranic.

Po jeho smrti byl šenkovní dům se zahrádkou a pasekou, ležící v Drahotuchu, prodán roku 1662 za 760 zl. bez závdanku řeznickému mistru Jiříkovi Reichovi, protože dům byl zcela zaplacený. Reich jej zdědil po smr-

ti Masalíkovy vdovy. V držení rodiny Reichů zůstal tento právozářný dům pak 150 let až do roku 1810. Jiří Reich jako přední měšťan, majitel právozářného domu ve městě a předměstského dvora, byl od roku 1684 do roku 1695 nepřetržitě mladším purkmistrem města Hranic, od roku 1696 až do své smrti stál v čele města jako starší purkmistr. Zemřel roku 1707 ve věku 75 let. Svůj dům na náměstí zcela zaplacený pustil a daroval již roku 1704 svému synu Karlu Reichovi s podmínkou, že se po otcově smrti vyrovná s ostatními sourozenci. Karel Reich prodal však dům roku 1711 svému bratrovi Jiříku Rudolfovi Reichovi, který měl za manželku Rozálii, dceru zámeckého sládka Jana Studničky, za 600 zl. rýnských hotově hned zaplacených. Po něm byl dům zapsán roku 1762 jako zcela zaplacený jeho synu Jiříku Antonínu Reichovi mladšímu. Také oba tito Reichové, starší Jiří v letech 1720–1732, jeho syn v letech 1761–1766, byli purkmistry města Hranic. Po Jiříku Antonínu Reichovi převzal dům oceněný za 1500 zl. roku 1790 jeho syn, soukenický mistr Theodor Reich. Otec si však vyhradil v domě do konce života menší pokoj s oknem do podloubí, menší sklep a čtvrtinu půdy pro úschovu sena aj.

Theodor Reich dům zčásti přestavěl a v březnu 1810 dal jednopatrový šenkovní dům „vystavěný z kamene, se 4 světnicemi, 2 sklepy, 1 kvelbem, s jednou měřicí pole“ vydražit licitací za 10 100 zl. v bankocetlích, sám jej koupil a hned zase prodal za 10 500 zl. v bankocetlích neboli za 3172 zl. 28 a 3/5 krejcarů vídeňské měny soukenickému mistru Valentinu Riedlovi z Lipníka nad Bečvou. Riedl zaplatil hned hotově polovinu kupní sumy, druhou polovinu měl zaplatit do šesti roků v ročních splátkách. Reich si však vyhradil k obývání přední světnici proti podloubí, komoru ležící proti ní, menší sklep pod kuchyní a místo na dvoře pro pět sáhů palivového dříví na topení. Vyhradil si také právo vyšenkovat ještě jednu příští várku piva, která přijde na dům. Riedl si dům do roku 1817 zcela zaplatil.

V roce 1851 prodal soukenický mistr Riedl dům za 4000 zl. konvenční měny hodinářskému mistru Karlu Markusovi a jeho ženě Aloisii. Hned zaplatil 1000 zl. konvenční měny. Po smrti ženy byla Markusovi připsána její polovina domu. V roce 1872 prodal hodinář Markus dům za 4800 zl. rakouské měny obchodníku smíšeným zbožím Janu Winklerovi. Winklerovu dceru Adolfinu měl za manželku zámečník Ludvík Skřehota, bydlicí s rodinou v domě, který si na dvoře zřídil zámečnickou dílnu.

Koncem 90. let koupil dům po Winklerovi židovský obchodník–kramář Karel Goldstein, který měl pak v přízemním kvelbu na podloubí krám až do konce 1. republiky.

Dne 1. července 1921 za velkého požáru městských domů východní strany náměstí vyhořel dům čp. 90 a od něho sousední domy čp. 91, část střechy domu čp. 92 a na druhé straně domy čp. 89, 88, 87. Zároveň shořela střecha a celé půdní patro a silně bylo poškozeno i 1. patro Goldsteinova domu. Byl pak nově vybudován jen krov a pořízena nová střecha domu. Ohořelé domovní průčelí bylo hladce omítnuto, nadokenní římsy a okenní šambrány byly odstraněny.

Po otci zdědil dům syn ing. Josef Goldstein (nar. 1900), který byl ženatý s nežidovkou, a proto nebyl v roce 1942 deportován transportem hranických Židů do vyhlazovacího tábora v Osvětimi, ale přidělen na nucené

práce do nacistických pracovních zařízení v Čechách. Na jaře 1945 byl dopraven do Terezína, kde se dočkal osvobození. Po návratu do Hranic převzal zachátralý otcovský dům, žádné opravy domu však neprovedl. Pracoval pak v Přerově a bydlel ve svém domě v Hranicích až do konce 60. let. Byl jedním z posledních příslušníků nacisty vyvražděné židovské obce hranické a lpěl až do konce života na přísném dodržování židovských náboženských tradic.

Zchátralý a později pustý neobydlený dům byl koncem 70. let přidělen JZD v Loučce, v 80. letech JZD v Jezernici, které provedlo v letech 1987–1988 generální opravu domu. Po osazení hliníkových dveří z podloubí do domu a bývalého kvelbu a provedení vnitřních stavebních renovačních prací v přízemí a v 1. patře domu byl uzavřen venkovní otevřený oblouk domovního podloubí prosklenými dveřmi s výkladcem a prostor upraven na obchodní místnosti. Na zpevněné zdivo prvního patra domu nadstavěno 2. zděné patro s obytnými místnostmi a třemi okny, dům byl opatřen novou střechou.

Historicky významný řadový měšťanský dům, tvořící nedílnou součást náměstí, byl provedenou generální opravou zachráněn od hrozící celkové zkázy, přičemž byl zachován jeho starý vzhled i s obloukem bývalého domovního podloubí, otevřeným na náměstí.

Prameny:

Purkrechtní, pozemkové a městské knihy a matriky města Hranic. Evidence nemovitých kulturních památek města Hranic Památkovým ústavem v Ostravě.

DŮM VOJTĚCHA KOZELSKÉHO čp. 13 NA ZÁPADNÍ STRANĚ NÁMĚSTÍ, později měšťana Lukáše Kremze, popraveného na náměstí v roce 1627.

Jednopatrový řadový dům čp. 13 uprostřed západní dlouhé strany náměstí, bývalý právovárečný a velkoměšťanský dům, si uchoval dodnes přes pozdější stavební úpravy v 18. a 19. století, zejména zazdění domovního podloubí a užitkovou zednickou úpravu fasády domovního průčelí ve 20. století, svou původní dispozicí renesančního měšťanského domu a je nedílnou součástí historického jádra města.

Za zazděným bývalým loubím domu, upraveným na obchodní místnost, je v přízemí velký prostor někdejšího mázhauzu, zaklenutý renesanční klenbou, rozdělen později vestavěnou stěnou, za ním na dvorní straně domu je dvorní trakt s nízkým průchodem. Zadní komora s vysokou valenou klenbou, zvedající se přímo od podlahy, sloužila patrně pro uskladnění piva a vína, pro vedlejší hospodářské potřeby kuchyně apod. Dvoutraktovou dispozici má také 1. poschodí, místnosti jsou však barokně zaklenuté, pouze komora vlevo má renesanční klenbu, pokoje nad podloubím jsou plochostropé. Z podloubí domu vede na dvůr k hospodářským budovám (chlévům) tunelová chodba zaklenutá valenou klenbou, z níž vedou dřevěné schody do 1. patra domu. Také klenba domovního podloubí byla klasicistně upravena. Dispozice sklepů pod domem (obdobně jako sklepy sousedních domů) má dva přední sklepy, sahající až pod bývalé domovní podloubí a zadní sklep. Zajímavý je prostor spodního patra skle-

pa, zaklenutý výrazně lomenou kamennou klenbou starého gotického domu.

V nejstarších dochovaných městských knihách kupů a prodeje městských domů, tzv. Třetích purkrechtních knihách, založených v 70. letech 16. století (starší městské knihy tzv. První a Druhé knihy se zápisy od poloviny 15. do druhé poloviny 16. století se nedochovaly), je zapsán jako majitel tohoto právozářného měšťanského domu měšťan Václav Helma. Pocházel z Lipníka nad Bečvou a do Hranic přišel počátkem 60. let 16. století a koupil postupně dva předměstské domy, který výhodně zase prodal, potom koupil tento městský dům na náměstí, ani ten však dlouho nepodržel. Byl kupcem a obchodníkem s vínem ve velkém, které dovážel pod obručí (tj. v sudech) z jižní Moravy formanskými povozy fojtů okolních vesnic do města pro měšťanské domy s právem šenku piva a vína i do dalších měst severovýchodní Moravy a Slezska. V roce 1585 vyženil Václav Helma městský dům na Horním podloubí (nyní čp. 104, viz o tom ZMHLT, červen/1988), který držel až do své smrti roku 1588.

Svůj dům na náměstí (nyní čp. 13) prodal Václav Helma roku 1574 se vším příslušenstvím za 750 zl. měšťanu, soukeníku Mikuláši Keleckému, který mu hotově zaplatil tzv. závdanek kupní sumy 132 zlatých, zbytek peněz měl platit v ročních peněžních splátkách 16 zl. na radnici. Do roku 1585 splatil 180 zlatých, k placení zbylo ještě 440 zl. Zaplacené roční splátky vyplácel městský úřad dřívějším majitelům domu, resp. jejich dědicům v částkách tzv. spravedlnosti, kterou sami zaplatili na domě za dobu držby tohoto domu. V roce 1586 si vzal vdovu Mikuláše Keleckého za ženu měšťan, soukenický mistr Vojtěch Kozelský a pokračoval v placení zbylé peněžní částky až do roku 1593, kdy měl celý dům zaplacený, jak poznamenal městský písař. Kozelský byl dobrým hospodářem, přikoupil na předměstí k hospodářství další pozemky a byl váženým měšťanem, v roce 1597 byl rychtářem. Starý měšťanský gotický dům v 80. letech renesančně přestavěl v pohodlnější a větší dům na základech starého gotického domu, jak se v podstatě dochoval podnes. Dům držel až do své smrti roku 1610. Tehož roku prodal městský úřad dům po něm pozůstalý i s pozemky na předměstí na místě přípovědníků a nezletilých sirotků Jana, Václava a Martina jeho druhé ženě, vdově Evě Kozelské za 1500 zl. Ta složila hned závdanek 250 zl. a ročně měla splácet po 30 zl. Zavázala se chovat tři sirotky, syny Kozelského do zletilosti, nejstarší dcera Kateřina z prvního manželství Kozelského byla již provdána za luterského faráře v Drahotuších kněze Vincence Čelku, který ze závdanku vzal hned pátý díl. K domu na náměstí patřil na předměstí grunt se dvorem Pražákovským, zaplacený, zahrada a stodola v Drahotuchu, ležící za mostem s barevní a rámy na napínání suken, druhá zahrada u valchy, jeden hon role ležící na Farářství slove Helmova role, louka u Velké a jiné příslušenství. Eva Kozelská odevzdala dům svému novému manželovi, soukeníku Mikuláši Pichoňovi, který splácel dům ještě roku 1617, kdy byl mladším purkmistrem města. Jako horlivý luterán byl roku 1622 zvolen za prvního purkmistra, ale po darování města a panství olomouckému biskupovi kardinálu Františkovi Dietrichštejnovi, který byl císařem ustanoven za gubernátora Moravy, byl Pichoň z úřadu sesazen a nahrazen Václavem Banovským. Pichoň byl vyšetřován za vzdání

města nepřátelskému vojsku a zemřel roku 1624. V té době byl znovu ženatý se Zuzanou, kterou si jako vdovu Pichoňovu vzal roku 1625 za ženu panský kuchař na hranickém zámku Lukáš Krems, rovněž tvrdý luterán. Krems, původem z Nového Města, byl už roku 1612 ve službách hranické vrchnosti Václava Mola z Modřelic, a toho roku se v Hranicích též oženil se Sabinou, vdovou po kamenickém mistru Janu Minikátorovi, který pracoval na zámku na přestavbě nádvoří a arkádových chodeb za bývalé vrchnosti Adama Žampacha z Potenštejna a roku 1602 si vzal Sabinu, služebnici pana Žampacha za ženu.

Krems po sňatku se Zuzanou, vdovou po Mikuláši Pichoňovi, přistoupil na ten dům a zaplatil roku 1626 roční gruntovní peníze za rok 1625, z původní částky 1500 zl. zůstalo k placení ještě 1020 zl. Při sňatku roku 1612 se Sabinou, vdovou po Janu Minikátorovi, se Krems zavázal vychovat dva sirotky, syna Bernarta dát na literní umění a do škol, dceru do zletilosti. Při sňatku se Zuzanou Pichoňovou potvrdil svůj slib školního vzdělání Bernarta Minikátora, bude-li se k němu synovsky chovat, vyplatit mu 50 zl a dědictví po jeho strýci Egidovi ve městě Wedu v Horní Falci v Německu.

Jako jiní měšťané Hranic přestoupil Krems na nátlak nové vrchnosti kardinála Dietrichštejna a olomouckých jezuitů z hospodářských důvodů na katolickou víru, když se však na podzim roku 1626 objevila před městem evangelická vojska dánská s Mansfeldem a jeden oddíl domácích emigrantů (v čele s hranickým majitelem mlýna rytířem Alexandrem Holubem z Nadějova) a vyzvala město ke vzdání, otevřeli jim Hraničtí městské brány, holdovali dánskému králi, přidali se k nepřátelům císaře a přestoupili opět na luterskou neb bratrskou víru. Město složilo Mansfeldovi vysokou peněžní částku na jeho podporu, ve městě zanechali jen malou posádku dánských vojáků na hranickém zámku. Velení nad obranou města a dánského oddílu převzal po dohodě s velitelem dánských vojsk v Opavě bývalý císařský důstojník, někdejší vrchnostenský správce hranické vrchnosti Václava Mola na Hranicích, nyní majitel svobodného dvora a fojt na dědině Bělotíně Jan Brustman. Ten ustanovil za svého zástupce velitele měšťanské obrany Lukáše Kremse a radil se s ním o všech věcech obrany města, když mansfeldská vojska odtáhla a byl očekáván příchod císařského vojska k městu a jeho dobývání. Už v prosinci roku 1626 spálila dánská posádka všechny domy na předměstí Motošíně, aby neposkytovaly útočiště císařskému vojsku při útoku a dobývání Dolní (Drahotušské) brány městské. Obrana města proti početnějšímu císařskému vojsku a jeho dělostřelbě byla marná, slíbená vojenská posila z Opavy nepřišla a císařská vojska dobyla i jiná města. Bělotínský fojt Brustman zahynul v boji. Přední měšťané byli zadrženi a uvězněni na zámku a odsouzeni k trestu smrti stětím mečem neb oběšením. Kromě starého purkmistra Adama Burkeše byl k trestu smrti odsouzen také zástupce velitele obrany města Jan Brustman, který byl stát na náměstí u pranýřového kamene po stětí Adama Burkeše. Oba byli zahrabáni nedaleko pranýře (nyní místo označeno před vchodem do kostela v dlažbě). Kremsův nevlastní syn Bernart Minikátor byl už roku 1626 na císařské straně, oženil se později s dcerou hejt-

mana hranického panství Tobiáše Dukáta a stal se panským úředníkem na biskupském statku Kelči aj.

Vdova Kremsova Zuzana podržela dům na náměstí a splácela roční gruntovní peníze do roku 1634. V roce 1635 prodala svůj dům na náměstí s rolí ležící u Kostelíka slove Skočovskou, se zahradou u velké valchy na Běldlách slove Trubačovskou měšťanu Jiříkovi Nevišovi, jinak Fulneckému, ševci příslému z Fulneka, svému zeti za 1700 zl. Ševcovský mistr Jiřík Neviš (původně Meviš, Möwisch) byl jako majetnější měšťan, znalý též němčiny, zvolen a potvrzen vrchností od roku 1650 do roku 1666 častěji za druhého purkmistra města Hranic. Za bědných let třicetileté války byl v daňovém soupise majetku hranických měšťanů a předměšťanů, pořízeném v březnu roku 1644, zapsán na domě ve městě jako „Jiřík Fulnecký, řemesla ševcovského, kterým se živí, má na předměstí chalupu, obsetého nemá nic, má 2 krávy“.

Jako jiní majitelé městských domů skupoval Neviš za nižší částky hotově vyplacených peněz tzv. spravedlnosti dřívějších držitelů domu, které na domě zaplatili, jež jim měly být vypláceny z ročních domovních splátek, kteří však nechtěli čekat, až na ně přijde pořadí. Podle poznamenání městského písaře prodal tak celý svůj dědičný podíl na domě Jiřík Čelka, obyvatel města Žiliny, který měl po matce Kateřině, dcery zemřelého měšťana Vojtěcha Kozelského dne 18. dubna 1646 za 22 zlatých hotově od Neviše přijatých a vystavil na to revers, a roku 1651 29. března vyplatil Neviš také na revers podíl jeho bratra Timoteuse Celariusu (Čelky), obyvatele města Ružomberka na Slovensku, syna Kateřiny Kozelské, manželky zemřelého někdejšího luterského faráře v Drahotuších Vincence Čelky, který odešel roku 1622 s rodinou do emigrace na Slovensko. Jejich peněžní podíly připadly ve prospěch Neviše. Koncem roku 1667 prodal městský úřad na místě sirotků dům po zemřelém Jiřím Mevišovi (!) za 1700 zl. moravských Martinu Šromovi a po jeho smrti prodán tento dům roku 1695 jeho zeti Jakubovi Hájkovi, manželu nejstarší Šromovy dcery Mariany opět za 1700 zl. moravských. Po Nevišovi zůstala vdova Zuzana a sirotci Franc, Mariana, Kateřina, Barbora, Wencel a Jan. Roku 1733 postoupila vdova Jakuba Hájka se dvěma zeti a syny Karlem a Leopoldem dům i s rolí u Boží muky synu Karlu Hájkovi s podmínkou, že zaplatí podíly ostatních i matky. Ten oddal dům roku 1755 v ceně 1035 zl. Jiříku Hájkovi, od něhož jej roku 1769 koupil za 1400 zl. rýnských měšťan Jan Vymětálek. Ten dům prodal roku 1802 za 4000 zl. v bankocetlích (ve vídeňské měně 3174 zl. 36 kr.) soukenickému mistru Janu Schlosárkovi, ale ten ještě téhož roku za tutéž cenu dům prodal soukenickému mistru Theodorovi Wimetalkovi, který dům prodal roku 1824 ve veřejné licitační dražbě za 7205 zl. vídeňské měny Janu Schlosárkovi. V roce 1837 kupní smlouvou za 4000 zl. konvenční měny získala dům Josefa Petschnerová, odstupní smlouvou získal dům v roce 1843 Josef Petschner, podle svatební smlouvy s Ernestinou Morgensternovou. V roce 1875 prodán dům vdově po Josefu Petschnerovi Ernestině, provdané Schneiderové v ceně 5123 zl.

V roce 1876 koupili dům Anton a Františka Andersovi. Anders dal 1876 zazdít domovní loubí a zřídil v něm obchodní místnost s výlohou přístupnou z náměstí. Před rokem 1905 koupil dům obchodník Eduard Geyer,

jemuž patřily i jiné domy ve městě (např. čp. 21 na Dolním podloubí) a tento mu patřil ještě v roce 1920. Od Geyera převzala dům spřízněná rodina Teiflerova, která držela dům do konce okupace republiky. V roce 1936 provedl Adolf Teifler úpravu interiéru domu a dům dostal novou jednoduchou průčelní fasádu s profilovanou horní římsou.

Po osvobození republiky v roce 1945 převzal konfiskovaný dům Podnik bytového hospodářství města Hranic, který provedl v roce 1955 rekonstrukci bytových jednotek domu a v roce 1960 generální rekonstrukci spojením přízemních prostor domu a jejich propojením s prostorami bývalého podloubí sousedního domu čp. 14, někdejší Lowakovy cukrárny, a jejich přeměnu v prodejnu mléčných výrobků „Mléčné jídelny“ fungující tu ještě v roce 1989.

Prameny:

Purkrechtní, městské a pozemkové knihy města Hranic.

Matriky římskokatolické fary v Hranicích.

Evidenční karta domu Památkového ústavu v Ostravě.

Indra, B.: Hranický měšťan Lukáš Kreams, popravený v r. 1627. ZK, XX/1937–1938, s. 80–82.

Použité zkratky časopisů:

VL – Vlastivědné listy Sm kraje (Opava)

ZK – Záhorská kronika, vlastivědný časopis Záhoří a Pobečví

ZMHLT – Zpravodaj města Hranic a lázní Teplíc